Anul II. Iulie—August, 1908. Nr. 7—8.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru ştiinţa şi vieaţa bisericească.

Abonamentul: Pe un an 7 cor.; pe o jum. de an 3·50 cor. — Pentru România 9 Lei.
Un număr 50 fil.

† NICOLAE POPEA
1826 – 1908

Cu trupul gârbovit de povara anilor, cu sufletul mâhnit de decepţiile zilelor rele, a adormit, într'o zi de Sâmbătă dela sfârşitul lui Iulie, venerabilul moşneag, *Nicolae Popea*, episcopul ortodox al Caransebeşului.

Moartea lui — mai mult coborârea în mormânt a unui trup sdrobit, decât desincarnarea unui suflet viu — n'a fost pentru nimeni o surprindere, dupăce adevăratul Popea se stinsese de mult. Ea a stârnit totuşi în multe inimi bune un suspin de jale curată, într'altele dimpotrivă a trezit bucurie, reînviind nădejdi apuse şi visuri, adăpostite 'n taină. Pentru aceia însă, cari vedem într'ânsa sfârşitul unei vieţi trăite în muncă cinstită, ea este prilejul cel mai potrivit de judecare şi apreţiere a arhiereului răposat.

Nicolae Popea se cobora dintr'o străveche familie de oameni buni şi senini, din Săcelele Braşovului. Impărtăşit încă de-acasă cu creştere aleasă, cu simţ de dragoste pentru biserică şi pentru carte, a urmat studiile gimnaziale în Braşov şi în Blaj, de unde a trecut la studii de drept în Cluj şi a sfârşit ascultând teologia la universitatea din Viena.

Pe terenul vieţii publice s'a manifestat pentru întâia-oară ca iurist în Cluj, când împreună cu câţiva colegi entuziaşti, a înfiinţat o societate de lectură, a scris articole şi conferinţe literare şi a ţinut discursuri, cari i-au atras duşmănia profesorilor. Re'ntors din Viena a întrat în slujba stăpânirii austriace, primind un post în administraţie. Calităţile distinse şi destoinicia lui la muncă au

atras însă, în scurtă vreme, luarea aminte a episcopului Şaguna, care, după moartea iubitului său secretar Grigorie Pantazi, întâmplată la 1854, l-a chemat la sine, încredinţându-i postul de secretar la consistor şi profesor la seminarul din Sibiiu. Mai târziu părăsind catedra, a rămas în administraţia bisericească, fiind numit asesor consistorial şi — dupăce la sfatul lui Şaguna întrase în tagma călugărească — înaintat la rangul de arhimandrit şi vicar arhiepiscopesc.

In restimpul acesta, dela 1855 până la 1889, când este ales cu mare însufleţire episcop la Caransebeş, Nicolae Popea lucrează neîncetat, luând parte activă, cu peana şi cu cuvântul, la toate manifestările de vieaţă şi înaintare ale bisericii şi neamului său.

Partea cea mai însemnată a activităţii sale, cum era şi firesc, s'a desfăşurat pe *terenul bisericesc,* alături de Şaguna. Câştigând prin hărnicie încrederea Stăpânului său, ajuns între sfetnici «mâna dreaptă a lui Şaguna», răposatul şi-a luat partea de ucenic luminat şi conştient la toate actele şi reformele mari bisericeşti din epoca de luptă a anilor 1850—1870, în special la alcătuirea şi inactivarea *Constituţiei noastre bisericeşti.* Era atât de gelos Nicolae Popea pe autonomia bisericii noastre, la urzirea căreia şi el ostenise, încât spărturile zidurilor acestei autonomii, cari dat i-a fost să le sufere în zilele din urmă, pe dânsul l-au umplut de mâhnire, mai mult ca pe oricine altul. Luptând alăturea cu Şaguna pentru redobândirea mitropoliei, s'a crezut în drept, să-i ia şi moştenirea scaunului său; soartea însă l-a hărăzit altora, lăsând lui Popea numai desiluzia amară, din care nu s'a putut reculege până la moarte. Deşi slujitor al altarului, Nicolae Popea a luat parte activă şi la *vieaţa* noastră *politică.* Ca deputat în dieta transilvană şi în senatul imperial a luptat cu hotărîre pentru drepturile bisericii şi naţiunii sale. Pentru ţinuta sa politică statornică şi românească, la 1881 a fost proclamat de prezident al Comitetului naţional, în care calitate a reprezentat totdeauna politica *activistă,* inaugurată de Şaguna. Credincios până la moarte tradiţiei politice moştenite dela marele său dascăl şi idealului său curat naţional, Nicolae Popea n'a cochetat niciodată cu oamenii stăpânirii, nu şi-a pătat cinstea toiagului său arhieresc şi nu şi-a profanat dreptul cel sfânt al limbei sale cu nici un prilej; iar

politicianilor târgoveţi le-a fost pururea duşman declarat. Nota aceasta de *român dârz* a caracterului său i-a atras însă, cum era şi firesc, ura stăpânitorilor, prietini ai firilor şovăitoare, cari la 1886 nu l-au întărit de vice-prezident al «Asociaţiunii», iar la 1889 numai cu greu l-au confirmat de episcop la Caransebeş.

In sfârşit Nicolae Popea a fost şi un *cleric cărturar*, o însuşire aceasta cu care, afară de Şaguna, prea puţini din vlădicii români se pot lăuda. Opere de o mare valoare, ce e drept, nu ne-a lăsat, dar lucrările sale literare, pornite din dragostea faţă de trecutul bisericei şi mai ales din admiraţia sinceră faţă de marele ei fiu, Şaguna, sunt totuş o dovadă a mentalităţii sale distinse. A scris *Vechea mitropolie a Românilor ortodocşi din Transilvania şi Ungaria,* susţinând dogma istorică prin care se legitimau luptele pentru reînfiinţarea mitropoliei noastre, — şi pe urmă scrierea sa biografică despre *Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andreiu Baron de Şaguna,* urmată de *Memorialul* acestuia, care cuprinde acte şi documente privitoare la activitatea marelui ierarh. Această monografie literară, care nu îmbrăţişează opera lui Şaguna în toată complexitatea ei şi nu o zugrăveşte în toată măreţia ei covârşitoare, deşì nu corespunde întru toate cerinţelor ştiinţifice, rămâne totuş un bogat izvor de informaţie sigură pentru cercetările ulterioare. Modestele sale străduinţe pe terenul literar au fost însă răsplătite mai îmbelşugat, decât cele de pe terenul bisericesc. La 1900 Academia din Bucureşti l-a ales membru ordinar şi atunci episcopul Popea a avut frumosul curaj să treacă graniţa şi în faţa Regelui României să cuvinteze înc'odată, cu glasul tremurând de entuziasm, despre faptele mari ale marelui Şaguna.

In chipul acesta ni-se înfăţişează Nicolae Popea în anii săi de vigoare bărbătească, după cari suntem datori să-l preţuim, şi astfel a rămas până 'n ceasul morţii: *un adevărat vlădică românesc.*

Trăind şi muncind in epoca cea mai strălucitoare a bisericii noastre, o rază din lumina aceasta se resfrânge şi asupra lui. Istoria noastră bisericească îl va pomenì ca pe un păstor blând şi cinstit, iar istoria noastră politică ca pe un luptător mândru şi înfocat. Ultimul său gest de nobleţă, ultima licărire a unui opaiţ gata să apună, a fost testamentul său, prin care întreaga

agoniseală şi-a lăsat-o acelora, pe cari i-a păstorit cu credinţă. Cuceriţi de figura lui luminată de fapte bune şi înfioraţi de valurile primejdioase prin cari se strecoară astăzi corabia bisericii noastre, depunem o lacrimă de recunoştinţă pe ţărâna vrednicului vlădică Nicolae Popea şi dorim credincioşilor săi, cari poate nu l-au preţuit destul în vieaţă, să n'ajungă vre-odată vremea să plângă la mormântul lui cu lacrimi amare! *Gh. Tulbure.*

DESVOLTAREA ISTORICĂ A ANULUI BISERICESC.

Sărbătorile Sf. Cruci.

Dintre toate relicviile câte s'au păstrat din vieaţa, petrecerea şi mai ales dela patimile Domnului, cea mai preţioasă a fost crucea Domnului. Crucea înainte de venirea lui Hristos era semnul osândei cu moarte, semnul făcătorilor de rele, pentrucă suplinià locul acelui lemn de ruşine, pe care astăzi sunt spânzuraţi cei osândiţi la moarte prin ştreang. Scris era încă în legea veche: *blăstămat este tot celce spânzură pe lemn.* Drept aceea atât înaintea iudeilor, cât şi a păgânilor, nu era lucru mai ruşinos decât ca cineva să moară spânzurat pe cruce. Hristos încă a fost osândit la moarte pe cruce şi aceasta s'a socotit ca lucru de ocară, ca lucru de râs şi nebunie. Aceasta ştiindu-o s. apostol Pavel, scrie cătră Corinteni: «Cuvântul crucei celor peritori nebunie este, iar nouă *celorce ne mântuim, puterea lui Dumnezeu este... căci noi predicăm pe cel răstignit»*. Drept aceea spre a li-se da ocaziune creştinilor, ca să-şi arate devotaţiunea cătră lemnul pe care Domnul a împlinit mântuirea, s'au statorit de timpuriu de cătră biserică anumite zile de sărbătoare întru onoarea crucii şi întru onoarea unor întâmplări legate de dânsa.

Biserica orientală sărbează relativ la s. cruce trei sărbători: Arătarea crucei pe cer lui Constantin cel Mare, la 7 Mai; Lemnul sau aflarea cinstitei Cruci, la 1 August şi Înălţarea Crucei, la 14 Septemvrie. În biserica apusană se află numai două sărbători în onoarea crucei: Aflarea cinstitei cruci la 3 Mai şi Înălţarea crucei tot la 14 Septemvrie.

1. Cea dintâi este aşadară arătarea crucii la 7 Mai.

Pe la 305 rezignând la domnia împărăţiei romane împăratul Diocleţian, precum şi coregentul său în favorul cesarilor Galeriu

şi Constantin Clor, Galeriu continuă cu persecuţiunile contra creştinilor încă şi mai vehement. Dar bolnăvindu-se, cu puţin înainte de moartea sa, la 311, dete un edict de toleranţă pentru creştini, care însă nu aduse creştinilor nici un folos, căci Maximin continuă persecuţiunile şi după moartea lui Galeriu; ba pe timpul lui Maxenţiu, care usurpase domnia în Italia şi Africa (306—312) persecuţiunile luaseră dimensiuni şi mai mari. Cu toate acestea se vede că se apropie timpul de triumf al creştinismului. Bărbatul, care duse la îndeplinire acest triumf, a fost Constantin, fiiul lui Constantiu Clor, care tocmai pentru aceea căpătă numele de «Mare»· În resbelul ce purtă el pe la 312, contra usurpatorului Maxenţiu, i-se arată pe cer o cruce de stele, ce purta inscripţia „ἐν τούτῳ νίκα" adecă în aceasta (sau sub scutul acestui semn) vei învinge. Unii susţin, cum e Eusebius, că aceasta vedenie ar fi avut-o Constantin ziua mare şi încă într'o zi senină, iar alţii, ca Lactanţiu, că el ar fi văzut aceasta vedenie noaptea în vis. Oricum ar fi fost, din istoria vieţii lui Constantin ştim atâta, că el îndată după aceasta a dat poruncă ca, în locul acvilelor de pe steaguri, să se pună semnul crucii. Lupta a fost continuată. Maxenţiu fu învins, iar Constantin devenì domnitor şi peste Occident. Un an după aceea, la 313, împreună cu Liciniu, cumnatul şi colegul său de împărăţie, publică edictul dela Mediolan, cu care dete creştinilor deplină libertate religionară şi îngăduì ori-cui a se face creştin. Intru aducerea aminte de acest eveniment, biserica, mai cu samă cea din Orient, serbează la 7 Mai, dar nu ca praznic, ci numai ca sărbătoare bisericească, aceasta zi ca *sărbătoare de biruinţă a bisericei creştine asupra păgânismului.* Când s'a întrodus anume nu avem date pozitive.

2. A doua sărbătoare în onoarea cinstitei cruci are de obiect aflarea aceleia. Constantin adecă, după trecerea sa la creştinism, deşì n'a fost botezat până mai târziu, totuş luase hotărîrea de a readuce iarăşi la onoare mormântul Domnului, care în multe privinţe fusese desonorat, atât de Iudei, cât şi de păgâni. Işi propusese anume, ca pe locul unde a fost răstignit şi îngropat, să ridice o biserică. In scopul acesta el trimite pe mamă-sa Elena la Ierusalim, ca să facă cercetările de lipsă. Aceasta pleacă la anul 326. După mai multe cercetări, aşa ne povesteşte Paulin din Nola, făcute pe Golgota, s'a şi aflat mormântul Domnului şi nu departe

de acela îngropate trei cruci. Nu se ştia însă acum carea este crucea pe carea a fost răstignit Domnul Hristos. După mai multe probe, patriarhul de pe atunci al Ierusalimului, Macarie, a recurs, pentru acurata eruare, la ajutorul lui D-zeu, deşì, dupăcum susţine sf. Ioan Gură de aur în Omilia 84 în evang. lui Ioan, ea s'ar fi putut cunoaşte de pe inscripţia ce pusese Pilat pe crucea lui Isus. Aşa, după rugăciunile făcute, patriarhul a lăsat să fie atinse crucile pe rând de o muiere bolnavă, dar de neam înalt. Şi când ea a fost atinsă de crucea lui Hristos, s'a făcut numai decât sănătoasă. Acest fapt ni-l istoriseşte Rufin; Paulin însă și Sulpitiu Sever susţin, că constatarea s'a făcut prin atingerea cu crucea de un om mort, care apoi îndată recăpătându-şi vieaţa, a înviat.

Nemai fiind acum îndoială, care să fie crucea lui Isus, Elena, în insufleţitoarea bucurie ce avuse pentru aceasta descoperire, împărţì crucea în două, trimiţând o parte la Constantinopol, iar cealaltă rămânând în Ierusalim. Din cea trimisă la Constantinopol, Constantin desfăcù câteva părticele pe cari, închise într'o raclă de aur, le aşeză în statua ce se ridicase în mijlocul oraşului în onoarea lui şi carea purta inscripţia: «*Hristoase, D-zeul meu, scutului tău încredinţez eu această cetate*». Din ceealaltă parte rămasă se dăruiră părţi mai mici şi altor biserici ca relicvii; ba se trimise o părticică chiar şi bisericei din Roma.

Când s'a întrodus anume și această sărbătoare, care a rămas numai bisericească, încă nu se ştie pozitiv, deşì se vede că faptul era cunoscut deja pe timpul Sf. Ioan Gură de aur. S'a ivit însă şi aici diferinţă între biserica orientală şi apuseană cu privire la timpul serbării, căci, pe cum se ştie, biserica orientală serbează acest fapt la 1 August, iar cea apusană la 3 Mai. Nu e neprobabil, că în Orient timpul aflării crucii, s'a combinat cu ziua sfinţirei bisericei ce Elena a ridicat pe acel loc şi aşa aceste serbări s'au fixat pe 1 August, pe când terminul de 3 Mai al bisericei apusene și-ar afla explicaţia în faptul că la acest termin ar fi ajuns în Roma o părticică din adevărata cruce a lui Isus. Din vieaţa papei Leo III cel puţin se ştie că, în anul 811, a primit dela patriarhul din Constantinopol ca prezent o părticică din acea relicvie închisă într'o raclă de aur. De altcum serbarea aflării crucei, în biserica apusană a fost introdusă în mod oficial de către papa Grigore XI, la 1376.

3. A treia sărbătoare în onoarea sf. Cruci are de obiect înălţarea aceleia, în ambele biserici, orientală şi apuseană, prăznuită la 14 Septemvrie. Istoricul acestei serbări este următorul: Cele întâmplate cu ocaziunea aflării Crucii, s'au lăţit odată nu numai în Ierusalim, ci şi în ţinuturi mai depărtate şi creştinii evlavioşi începuseră a alerga la Ierusalim ca să vadă crucea lui Hristos şi să i-se închine. Mulţimea celor adunaţi s'a sporit cu timpul aşa de tare, încât era cu neputinţă ca să se poată apropia de dânsa şi nu puteau ca să o vadă. Atunci patriarhul, văzând pofta cea mare a creştinilor de a vedea sf. Cruce şi voind să le împlinească dorinţa, lasă să se ridice un amvon, apoi luând sf. Cruce, se suì cu dânsa pe amvon, o înălţă în sus ca să o poată vedea toată adunarea, toată mulţimea. Poporul, văzând acum crucea Domnului, în evlavia sa, s'a plecat cu faţa la pământ, s'a închinat ei şi a strigat: Doamne miluește-ne. In aceasta întâmplare este deci a se căuta obârşia acestei sărbători, carea are numele de «*Inălţarea şi închinarea cinstitei şi de vieaţă făcătoarei Cruci*».

Şi pe cum se poate vedea şi se ştie din tipicul serbării, atât ceremonialul de înălţare, cât şi cel de închinare, se susţine şi repeţeşte până în ziua de astăzi. Deci începutul acestei sărbători se poate reduce până în secl. IV, de când a început a devenì chiar universală.

Solemnitatea sărbătorii s'a mărit încă prin o întâmplare din secl. al VII. Dela 592—628 a domnit peste Perşi Chosroes II. Acesta pe la 615 năvălind asupra Ierusalimului, îl cuprinse şi, jăfuindu-l, luă şi duse ca trofee şi crucea lui Isus, lancea şi buretele. Pe ceste doauă din urmă patriarhul Nichita însă ajunse a le rescumpăra dela un soldat persian; crucea însă remase perdută. Şi a remas perdută până la 628. Atunci împăratul bizantin Heraclie dădù răsboiu asupra Persilor, învinse pe Chosroes şi, pe lângă eliberarea patriarhului şi a creştinilor duşi în prinsoare, a izbutit a recăpăta şi sf. cruce, pe carea o aduse acum şi o înălţă iarăş în biserica din Ierusalim (unii susţin că la Constantinopol) în 14 Septemvrie 629. De atunci sărbătoarea înălţării s'a statorit şi fixat definitiv, ca praznic pe ziua de 14 Septemvrie, sărbătoare cu caracter universal, *festum fori et chori*, şi se sărbează cu un ceremonial special, care se poate vedea în tipicul zilei, la care avizăm pe fiecare preot.

Dacă sărbătoarea Arătării crucei pe cer s'a putut considera cu serbarea triumfală a creştinismului asupra păgânismului, apoi Înălţarea Crucii se poate considera cu triumful şi biruinţa creştinismului asupra mohamedanismului. Şi e uşor de înţeles de ce în orient această sărbătoare se serbează cu atâta solemnitate, ba ea a devenit chiar începutul anului bisericesc. În apus, sărbătoarea a fost întrodusă îndată după biserica orientală, de cătră popa Honoriu I (626—638), n'a avut însă nici odată însemnătatea pe carea a avut-o în orient.

Pentru marea sa însemnătate, serbătoarea Inălţării Crucii se serbează cu post, şi îi premerge un post de câteva zile, numit postul crucii, spre reamintirea patimilor Domnului nostru Isus Hristos, iar ca amintire a înălţării şi pentru deşteptarea evlaviei creştineşti s'a întrodus şi vulgarizat obiceiul de a se ridica pe la biserici, prin cimiterii, pela morminte şi alte locuri de privelişti cruci cu răstignirea Domnului Hristos, puse şi aşezate spre vederea creştinilor.

G. Pletosu.

MODERNISMUL SI ENCICLICA „PASCENDI“.

(Urmare).

Pornim iar dela aceea figură de preot, care ar voì să lucreze în societate. Presupunem că, ciocniturile dela început nu l-au descurajat şi că aşa cum o putea, vrea să lucreze singur. Se apucă să expue creştinismul la cei pe care vrea să-i câştige pentru Hristos. Însă aici alte greutăţi: el n'are de a face numai cu persoana Mântuitorului şi ce e în directă legătură cu dânsa, ci se găseşte în mijlocul unui sistem doctrinal închegat, declarat că e învăţătura Bisericii. Vine să-l expue aşa cum îl are în cărţile lui şi să-l susţie pe cât i-o fi cu putinţă. Dar cei cu care se întreţine el nu vor să primească lucrurile atât de uşor. De-ar fi numai Hristos, ar merge, spun ei, dar voi aveţi o mulţime de lucruri pe care trebue să le admită cel pe care voiţi să-l atrageţi în lagărul vostru. Unde însă să găseşti omul luminat de azi, care să creadă în fel de fel de istorii ale vechiului Testament, cu oprirea soarelui în loc de Iosua, cu istoria biblică despre creaţiune! Şi apoi la dreptul vorbind, Părinte, pentru ce aş crede în toate acestea: Eu mă simt un biet om păcătos, pentru a cărui vieaţă morală îmi trebue comunitatea morală cu Hristos. El îmi

dă mie atâta idealism în vieață, că mă face să mă simt mai uşurat şi biruind apăsările ispitelor lumii. Pentru ca se menţin însă această comunitate cu dânsul, ce nevoe am eu să cred, că omul e numai de 6000 de ani pe pământ, ori că lumea 'a fost adusă în fiinţă în şase zile. Chestiunile, mi se pare, că nu-s de loc în legătură; eu am nevoe de personalitatea vie, incomparabilă a Mântuitorului, care vorbeşte inimii mele, Sfinţiile voastre îmi oferiţi enunţări intelectuale, cari în principiu nu se deosebesc de alte expuneri intelectuale, precum suma unghiurilor unui triunghiu este egală cu două unghiuri drepte. Deci eu nunumai că nu cred în cele ce-mi pretinzi, ca să pot întra în staulul vostru, ci încă le şi tai cu totul din orizontul meu religios. Cum în comunitatea mea cu Hristos n'am nevoe să ştiu istoria cea cu unghiurile, aşa n'am nevoe să ştiu de-a fost lumea adusă la fiinţă în şase ori şaisprezece zile. De mi-or trebuì mie date de natura asta, mă îndreptez eu spre geologie — e treaba ei, nu a Sfinţiilor voastre. Pentru trebuinţa mea eu reţin din toată istoria un singur lucru, lumea e adusă în fiinţă de Dumnezeu, omul provine dela Dumnezeu şi se află sub a sa stăpânire. Lasă că e o copilărie a mai umbla cu 6000 de ani pentru vechimea omului, dar nu înţeleg pentruce voi preoţii ţineţi atâta la chestiunea aceasta, căci, în definitiv, nu e o chestiune religioasă. Religioasă e acea care priveşte raporturile omului cu Dumnezeu, şi pentru asta nu e nevoe să ştim dacă au fost peştii mai înainte de bălauri, ori dimpotrivă. Vei spune, că chestiunea face parte din Biblie. O fi, dar tot o chestiune este, dacă voi trebue să luaţi în spinare tot ce spune Biblia.

În mijlocul focului şi zelului lui, iată-l acuma pe preot în strâmtoare, şi izbindu-se de o pedecă la care nu se aştepta. Ce să facă? să renunţe la învăţătura bisericească? Nu se poate, nu idei personale vrea el să împărtăşească lumii, ci ideile lui Hristos.

Şi aşa se pune pe gânduri. Decum s'a pus la asta, şi încolţeşte într'ânsul modernismul.

Pe Hristos să-l predic, dar iată că spun atâtea lucruri care predicării lui Hristos nu-i fac nici cald nici rece. Dar e învăţătura Bisericii! Aşa e, însă câte diferenţe n'au fost în modul de a pricepe învăţăturile Bisericii! Ba încă s'au considerat ca făcând parte din învăţătura ei lucruri care erau străine. Timpul

a adus o separare de probleme, într'o parte stau cele științifice, într'alta cele religioase. Multă vreme s'au confundat. Dar cine ne garantează nouă, că confuziuni de acestea nu există încă și se consideră drept învățături bisericești lucruri, care pentru ea nu-s de nici un interes.

Astfel de exemplu, când Biserica catolică se opunea lui Galilei în chestiunea învârtirii pământului, pe ce bază se opunea? Pe o bază mincinoasă, și azi când ne uităm la dânsa, vedem cu limpezime cât de despărțite erau problemele și cât de puțin avea a face Biserica cu o chestiune astronomică.

Asemenea cu Copernic. Cartea sa, *Revoluțiunea corpurilor cerești*, n'avea nici în clin nici în mânecă cu interesele religioase ale Bisericei și cu predicarea lui Hristos. Insă problemele se confundau, Biserica lua în sânul său lucruri care n'o priveau. Din cauza asta cartea lui Copernic fù pusă la indexul cărților oprite în 1616. «Căci, așa scria în decretul congregațiunii in- «dexului din Roma, a pretinde că pământul nu stă în mijlocul lumii, «că se mișcă, ba încă face o rotațiune zilnică, e *absurd, filozofic* «*fals* și cel puțin o *credință greșită*. Pentru aceasta trebue oprită «noaua învățătură ca eroare *pitagoreică*, pentruca să nu se în- «tindă mai departe „spre păgubirea adevărului catolic". Deci «congregațiunea Indexului se lasă călăuzită nu de motive reli- «gioase, ci filozofice. Atât de mult sistemul lui Aristotel și Pto- «lomeiu era pus în legătură cu sfânta Scriptură și învățătura creștină, «încât se privea ca parte indispensabilă din credința creștină sau «catolică» [1].

Deci declararea, că cutare parte e învățătura Bisericii, are încă nevoe de preciziune, căci de multeori teologii au văzut ca învățătură a Bisericii ceeace ei au vrut să vadă. Incât avem a face nu numai cu învățătura Bisericii ca atare, ci și cu chipurile în care teologii consideră învățătura Bisericii, și tocmai ele te încurcă, pentrucă cuprind într'ânsa lucruri străine de Biserică și de care ea n'are nevoe în opera ei de mântuire.

Astfel, în chestiunea creațiunii noi avem de furcă mai mult cu felul teologilor de a privì dogma creațiunii: lumea în șase zile. Da de ce adecă în șase zile? și de ce adecă sistemului

---

[1] **Pfannkuche:** *Religion u. Naturwissenschaft in kampf u. Frieden* **Leipzig p. 65.**

teologic îi trebue aceste amănunte astronomice şi geologice? fac ele parte din dogma care enunţă adevărul fundamental, că tot ce există îşi are obârşia în Dumnezeu? Iată chestiune care nu trebue trecută cu vederea, pentrucă noi nu suntem obligaţi să primim ca dogmă, învălişul în care teologii au pus-o.

Ce a putut da naştere la faptul că, toate amănuntele au fost privite ca făcând parte integrantă din dogmă? Mai întâi, se înţelege, faptul că la început speculaţiunile religioase şi cu ideile ştiinţifice au făcut un tot inseparabil. Ştiinţa însă mai târziu s'a desvoltat separat şi-a venit să conteste unele din elementele ştiinţifice, pe care religiunea le amestecase cu învăţăturile sale, cum am văzut în cazul lui Copernic. Teologii, care se deprinseseră să vadă lucrurile astfel, ce au făcut?... s'au lăsat în nădejdea inspiraţiunii: Biblia e inspirată, deci tot ce e într'ânsa e adevărat. Astfel însuş Luther zicea contra lui Copernic: «După cum sf. Scriptură arată, soarele l-a oprit Iosua, nu pământul». Deci adevărurile ştiinţifice erau răsturnate cu autoritatea Bibliei şi asta pe baza inspiraţiunii. Aşa că principiul inspiraţiunii a servit teologilor pentru a înţepenì în anumite forme unele puncte de doctrină.

Însă ce este acest principiu de inspiraţiune? Este un metru de măsurat adevărul, însă aplicat de teologi cum au vrut și nici azi nu sunt de acord cum trebue luat.

La început n'au dat scriitorilor biblici nici o libertate, i-au făcut simple instrumente în mâna Duhului sfânt. Mai târziu când li s'a părut teoria aceasta prea prea, nu s'au mai acăţat de fiecare cuvânt ca provenit dela Duhul sfânt, ci au spus că a fost numai o influenţare lăuntrică asupra scriitorilor de a scrie şi a scrie adevărat.

Nimic un garantează însă că această aplicare, care a dat-o principiului înspiraţiunii, e aplicarea cea mai dreaptă şi că n'au să mai treacă la alta. Dimpotrivă, cum foarte raţională pare limitarea acestui principiu la adevărurile de credinţă, cu excluderea tuturor mărunţişurilor botanice, zoologice, geologice, astronomice, istorice, etc., în care autorul liber a fost să greșască, e probabil că aici se va ajunge.

Astfel am presupus că judecă preotul, care îşi ia ca problemă să înfăţişeze lumii binecuvântările lui Hristos şi că, în faţa obiec-

ţiunilor de care se izbeşte, găseşte unele arme grele de purtat, neducând la scop, trebuind să fie adaptate descoperirilor şi cugetărilor de azi. Din dorinţa de a avea cât mai mare izbândă cu predicarea sa, găseşte că unele învăţături nu-s precizate, că se fac confuziuni, că se închid în comoara bisericii lucruri care nu numai n'o privesc, dar îşi face rău zadarnic dacă ţine morţiş la ele, fiindcă lumea se depărtează de dânsa şi n'o poate câştiga dacă-i impui sacrificii intelectuale la care nu poate renunţa. Aşa că preotul ajunge la urmă să conceapă şi el, că există întradevăr între Biserică şi ştiinţă o separaţiune de probleme, separaţiune care nu e încă completă, ci se îndeplineşte treptat-treptat.

Un asemenea preot va fi şi el declarat modernist şi combătut.

Intr'adins am pus cazul unui modernist pe chestiunea creaţiunii după Biblie, pentrucă chiar există un preot în Florenţa, manifestat ca modernist şi suspendat pe această chestiune.

*

Ce urmează din toate acestea? Urmează că starea de suflet a moderniştilor nu e starea de suflet a unor zurbagii, cari vor să facă să se vorbească de dânşii, cum nedrept îi tratează papa. Şi nici curiozitatea bolnavă, ori mândria îi ceeace-i împinge spre modernism, ci dimpotrivă, considerarea serioasă a rolului de preot. Ei sunt oameni care sufăr văzând lumea depărtată de Hristos şi cu multe sudori se silesc s'o recâştige. Toţi sunt oameni muncitori, morali, studioşi, mult superiori celor care-i combat. Ei caută fel de fel de căi, de a da religiunii o tărie, pe care în mare parte au perdut-o. Cum această umblare a lor pe diferite căi, pentru a fundamenta religiunea, e o experimentare şi explorare, e uşor de înţeles, că se comit multe greşeli, lucru pe care nici ei nu-l neagă.

Modernismul e opera catolicilor sinceri şi de stimat, precum Tyrell în Anglia, Don Romolo Murri şi Fogazzaro în Italia, abatele Loisy în Francia. În ochii lui Piu X, marea greşală a moderniştilor e că studiază religiunea plecând dela faptul omenesc al experienţei religioase. Ei nu vor să recunoască decât ceeace prind în ei înşişi. Sentimentul religios, credinţa, există întrânşi dar dogma, istoria şi învăţământul Bisericii, zic ei, sunt supuse acţiunii timpului, descoperirilor ştiinţei, schimbărilor în spirite. Şi asta e, după enciclică, ceeace trebue combătut.

În sfârşit, deşi recunoscând progresul ştiinţific, papa se sileşte să păstreze un şanţ adânc între teologie şi ştiinţă. Auguste Sabatier socotea că, teologia care e studiul şi explicarea experienţei creştine, trebue să fie

independentă, dar nu izolată. Ea rămâne deschisă acţiunii tuturor ştiinţelor particulare şi întreţine cu dânsele relaţiuni neîncetate. Pentru a ajunge la idealul adevărului care-l urmăreşte, are nevoe de colaborarea tuturor celorlalte ştiinţe. Prin urmare ea trebue să se ţie gata a-şi lărgì punctul său de vedere pentru a face loc tuturor descoperirilor, care măresc sau precizează cercetarea omenească asupra universului. Teologia nu e deci o ştiinţă închisă şi încheiată, după cum nici celelalte nu sunt; ea îşi repetă cu mai multă convingere şi mai multă sinceritate cuvântul apostolului: «Noi cunoaştem numai în parte».

În această ordine de idei creştinului îi place să cugete că, opera de reflectare filozofică, oricât de indispensabilă, totuş nu e principiul esenţial în ordinea vieţii creştine, şi că, cum scria Sabatier, există încă ceva mai urgent, mai trebuincios decât a explica experienţele de pietate: e a le face[1].

Moderniştii lucrează în domeniul teologiei pentru lărgirea vederilor ei, şi în sânul Bisericii, pentru a-i lărgì acţiunea şi influenţa. Din cauza asta, cu toată dorinţa duşmanilor lor de a-i scoate din Biserică, ei rămân locului, lucrând cu tot devotamentul de care sunt capabili pentru biruinţa Bisericii lui Hristos.

Cum am spus, greşeli se comit, însă fondul moderniştilor e o puternică simţire religioasă şi nimic necurat nu e în sufletul lor. Sunt duşmani straşnici ai Vaticanului, pentrucă el cu năzuinţele sale politice sminteşte pe mulţi în lume, în special în Italia, alimentează urile, de care profită anticlericalii, şi astfel religiunea e păgubită.

*

Am vorbit până aici, în acest capitul de evoluţiunea internă şi starea de suflet a moderniştilor. Să vedem acum situaţiunea lor.

Ei sunt mai toţi în clerul inferior, fiindcă în ierarhia superioară, se înţelege, că cercurile conducătoare n'au să pue modernişti. Dar în acest cler inferior sunt mulţi. Iată ce spune despre ei d-l Gaston Riou în *Revue:*

Scrierile lui Fogazzaro, Murri, Minochi, Semeria sunt cetite pretutindenea; unele provincii sunt năpădite cu totul de spiritul modernist; broşuri secrete pătrund în seminare. Francia e cetăţuia mişcării. Sunt într'ânsa luptători, intelectuali şi iniţiatori practici. Discreţiunea ne face o datorie să tăcem nume ilustre din lumea laică, ca şi din cea ecleziastică; dar ajunge să amintim pe acele ale abaţilor Loisy, Klein, Laberthonnière, Hemmer şi Houtin şi d-nii Paul Bureau, Blondel şi Eduard Le Roy, pe care osândile din anii din urmă şi ameninţări mai nouă i-au arătat aten-

---

[1] *Journal de Genève,* 18 Sept. 1907.

ţiunii publice, pentru a proba că modernismul cuprinde pe toţi maeştrii scumpi tinerei generaţiuni credincioase, pe toţi acei care cu aceiaş dragoste iubesc adevărul creşin, ştiinţa şi democraţia, într'un cuvânt elita intelectuală şi morală a catolicismului francez.

Mişcarea îmbrăţişează prelaţi [1] şi simpli abaţi, laici şi călugări. Autorul *Legendelor aghiografice* e un iezuit. Ajunge un profesor într'un seminar, la curent cu ideile Monseniorului Duchesne şi abatelui Loisy, pentruca o dieceză să se prefacă. Ştiu în special, una unde episcopul nu-şi poate găsì un secretar în afară de clerul modernist. In sfârşit, o comunicare pe care desfid pe oricine să o răstoarne, îmi îngădue să afirm că, dacă papa a lăsat să treacă atâta timp până să numească pe cardinalii la care Francia avea drept, este că singurii candidaţi care prin renumele şi ştiinţa lor păreau că s'ar impune alegerii lui, consideră pe modernişti nu ca vrăjmaşii bisericii, ci ca cei mai buni soldaţi ai ei.[2]

In *Germania* modernismul nu e atât de puternic, şi chiar dacă există, nu face atâta sgomot. El lucrează mai pe tăcute în universităţi. Din sinul lor s'au manifestat doi bărbaţi cu ocaziunea enciclicei: profesorii Ehrhard dela Strassburg şi Schnitzer dela München. Amândoi au combătut-o.

Foarte puternică însă este mişcarea în *Italia.* Iată ce spune pastorul Rostagno din Palermo, într'o conferenţă ţinută în Geneva:

In momentul acesta se află în Italia o elită de cugetători, savanţi, literaţi cari, continuând a recunoaşte binefacerile religiunii din punct de vedere moral şi social, au perdut orice încredere în catolicismul roman, şi această mişcare n'a făcut decât să se accentueze în cursul anului 1907. Multe lucrări importante se ivesc chiar din sinul bisericii, semnalând adâncile trebuinţe ale sufletelor. Să citám între altele *O criză sufletească în catolicism,* fără nume de autor şi tipograf; apoi o scrisoare deschisă: *către Piu X, Ce voim,* în care o grupă de preoţi revindică cu tărie drepturile ştiinţei şi conştiinţei. Mai târziu, spre sfârşitul anului, apare un frumos volum intitulat: *Programul moderniştilor,* cuprinzând studii temeinice asupra *valorii comparative a religiunilor, Ştiinţa şi credinţa, Biserica şi Statul.* Vaticanul loveşte fără milă revista modernistă *Rinnovamento,* pe abatele Murri şi a sa *Cultura Sociale,* pe abatele Minocchi din Florenţa şi a sa *Revistă de studii religioase,* pe profesorul Bonaccorsi şi a sa *Revistă de ştiinţe teologice*; destitue pe profesorul Buonainti dela catedra sa de filozofie la Roma, pe Mons. Fracassini din directoratul seminarului din Perugia; călugărului barnabit Ghignoni îi interzice să predice şi altora încă.[3]

*

[1] In biserica catolică prin prelaţi nu se înţeleg numai cei cu hirotonie de arhiereu, ci şi unii preoţi, distinşi cu acest titlu.

[2] Citat după *Journal de Genève,* 9 Martie 1908.

[3] *Journal de Genève,* 29 Ianuarie 1908.

Ce lucrează acum aceşti modernişti? Cu aceasta ne strămutăm puţin în Francia. Ei au la Paris o editură a lor, «Librairie critique»,[1] unde-şi publică scrierile lor.

Asta-i o casă catolică, dar independentă. Enciclica nu i-a oprit lucrările. De câteva luni ies din teascurile sale o serie de cărticele scrise de abaţi sau fost abaţi. Aceste cărţi de istorie religioasă, de critică filozofică au o valoare reală. Ele mărturisesc, împreună cu marile reviste moderniste, despre marile progrese îndeplinite de catolici într'un domeniu unde până acum protestanţii domneau ca stăpâni. Fără îndoială, cum se întâmplă totdeauna în întâia fază a unei mişcări de acest soi, spiritul critic e prea năvalnic, substanţa religioasă a dogmelor şi riturilor e momentan lăsată la o parte, legătura conştiinţei omeneşti cu Evanghelia mântuirii pare cam slăbită. Eu nu scap din vedere aceste defecte ale modernismului, defecte inerente, repet, întâielor incursiuni intreprinse de cugetarea liberă în câmpul pietăţii, dar, cu toate aceste rezerve, e cu neputinţă să trecem cu vederea valoarea ştiinţifică şi morală a acestor publicaţiuni. Ele sunt sincere, luminoase, foarte bine scrise şi descopere Franciei laice comoara de puteri cerebrale pe care catolicismul le stăpâneşte încă şi mai mult decât oricând. Enciclica vrea să distrugă aceste puteri; dar, fără sprijinul puterii civile, ajunge-va vre-odată la asta?

Printre aceste scrieri îmi iau libertatea să semnalez două care au apărut de[2] curând. Cea dintâi, despre minune şi critica ştiinţifică, de Santyves, autorul binecunoscut al *Reformei intelectuale a clerului şi libertatea învăţământului,* e însufleţit de spiritul cel mai imparţial şi cel mai informat. Va ajunge să cităm pasagiul următor din concluziune: «In numele cărei înţelepciuni veţi refuza voi savantului dreptul de a-şi urmărì cercetările sale şi de a raţionaliza minunea? In schimb, care savant, conştient de marginile propriilor sale metode, ne va refuza dreptul să întrebăm pe filozof şi teolog asupra metodelor prin care ei cred să poată distinge acţiunea divină, să afirme minunea sau providenţa?» Cu alte cuvinte minunea e interpretarea religioasă a unui fapt. Această interpretare nu se produce decât într'un suflet religios, şi e independentă de interpretarea ştiinţifică, fie că aceasta o fi posibilă, ori nu încă. O astfel de concluziune e deasemenea cea la care a ajuns critica protestantă din ziua de azi, şi pe care cu tot dreptul poţi s'o scoţi din lucrările unui Boutroux, unui Bergson şi unui William James. Ştiinţa nu-i de loc falsificată, iar religiunea rămână neatinsă. Dar Roma nu poate înţelege încă.

A doua cărticică — *spre unitatea de credinţă* — cuprinde, în forma unei discusiuni libere între prieteni, vederile cele mai nouă asupra carac-

---

[1] La Nouroy, Paris, rue Notre-Dame de Lorette, 14.

[2] Santyves: *le Miracle et la critique stientifique.* — *Vers l' Unite de Croyance,* de l. Bonnefoy. Vezi deasemenea în aceiaşi colecţiune, *les Enseignemets essentiels du Chris;* de Dr. Michaud, etc. Vol. în 12, de câte 1 fr. 25 la Nouroy.

terelor distinctive dintre creştinism, iudaism, mohamedanism, buddhism şi deasemenea o încercare de a formula biserica viitorului, punând iarăş în circulaţiune teoria despre «sufletul» bisericii, la care aparţin toţi ceice se roagă, oricare ar fi crezul lor. Autorul nu-şi ascunde prăpăstiile intelectuale care despart pe credincioşii diferitelor religiuni, dar nădăjdueşte şi crede. Cartea sa preţueşte mai cu seamă prin sufletul care o străbate, printr'un admirabil respect către convingerea altuia; ea e scrisă într'o limbă temeinică şi plăcută; cât despre valoarea sa filozofică, pare mai mică. Mica grupă de prietini care se întruneşte periodic pentru a medita împreună asupra viitoarei unităţi de credinţe e compusă numai din catolici progresişti. Fără îndoială, unul scoate la iveală mai cu seamă meritele iudaismului, altul ale budismului, etc., dar toţi vibrează în acelaş ton, deoarece au primit în sufletul lor influenţa lui Isus. Autorul pare a profetiza biserica viitorului, când vorbeşte de faptul că, unirea inimilor se stabileşte deja în sinul creştinismului, între creştinii cu mentalitate foarte opusă. Dar singură puterea lui Hristos ajunge să explice acest fapt, dealtfel atât de rar încă. N'ar mai fi aşa dacă ar fi vorba să se grupeze spirite distinse, unele sub disciplina mohamedană, altele sub vechea lege a Talmudului.

Dar pentru moment să lăsăm himerele. Ceeace trebue să reţinem e dorinţa, orientarea, mişcarea câtorva suflete catolice către o apropiere cu alte mentalităţi religioase; adâncirea asta a pietăţii catolice e acea care poate să-i dee chipul şi asemănarea credinţei frăţeşti şi dulci. Să te pui acuma la studiul vestitei enciclice, după ce-ai cetit *Spre unitatea de credinţă*, ajungi la un contrast violent. Ţi-se pare că auzi mugind un leu greu rănit, după ce-ai ascultat cântece de poeţi. Şi poeţii sunt cei care par cei mai liniştiţi, cei mai răbdători, cei mai siguri de puterea lor. Ei aparţin deja unei alte lumi!...[1]

Asta e cu moderniştii în starea de suflet, răspândirea şi lucrul lor. Intr'un capitol viitor vom vedea apărarea lor, ce-au opus enciclicei.

IV.

Apărarea moderniştilor.

Apărarea modernismului formează un capitul lung în istoria acestei mişcări şi continuă încă. Noi o vom expune pe ţări.

In Italia. I. O lună după apariţiunea enciclicei, apărù şi răspunsul moderniştilor italieni. A apărut anonim şi poartă titlul *Il Programma dei Modernisti.* Dacă ne gândim că într'un timp aşa de scurt au lucrat un volum care cuprinde 232 de pagine, trebue să înţelegem că cu mult foc au lucrat. Intr'adevăr în acest volum respiră însuş sufletul modernismului. Ei arată cum nu deşertă-

[1] *Journal de Genève*, 13 Octomvrie 1907.

ciunea și plăcerea de a auzì vorbindu-se de ei i-a dus acolo unde au ajuns, cum pretinde enciclica, ci numai studiile lor. Și nu pretind că infalibile sunt toate concluziunile lor, căci zic: «E cu putință să fi rătăcit în încercările parțiale de a ne apropia (de societatea pe care vor s'o încălzească pentru catolicism), și nu dorim nimic mai mult decât îndreptarea părintească. Dar să nu se arunce o osândă hotărîtoare și fără apel asupra muncii noastre plătite cu jertfe și abnegațiune» (pag. 8). Și în inima cetitorului răsună sentimentul cu care ei declară că, au luat cunoștință de nevoile religioase ale societății și multă dorință au de a vedea biserica catolică îndeplinindu-le. Astfel spun ei: «In acest ceas atât de plin de frământări morale, când lumea intelectuală, departe încă de Hristos și de Biserica sa, se mișcă pe căi diferite spre o reînoire a psihologiei sale, noi ne propunem în mod lămurit problema: este Biserica catolică, marele organism în care treptat-treptat s'a realizat spiritul religios al Evangheliei, o forță de cucerire, ori un simplu instinct de conservare; cuprinde ea încă în sinul admirabilei sale organizațiuni capacități în stare de a face prozelitism, ori e amenințată vitalitatea sa de germenii unei descompuneri grabnice; e redusă misiunea sa de azi la vegherea prepuelnică asupra credinței simple și grosolane a puținilor ei urmași, cari au mai rămas, ori se îndreaptă iarăș spre cucerirea acelei eficacități sociale de care ani întregi de izolare inertă au ținut-o departe? In sufletul nostru de mult am răspuns acestei chestiuni hotărîtoare. Cu grijă iubitoare plecați să luăm aminte la aspirațiunile conștiinței contimporane; vibrând la unison cu dânsa de entuziasmul cald pentru idealurile nouă ale înfrățirii universale; am crezut că, putem găsì în mișcările ei simptomele unei mărețe renașteri religioase; pe buzele noastre a venit cuvântul blând mesianic: *Priviți câmpiile că sunt coapte pentru seceriș; ridicați frunțile, răscumpărarea voastră e aproape,* și, vorbind graiul său, cugetând cu gândul său, am căutat să apropiem de timpul nostru învățămintele catolicismului, pentruca din atingere să se vadă adânca afinitate reciprocă» (paginile 7—8).

Tot cu atâta înclinare ferbinte se arată legați cu tot sufletul de biserica lor când se declară: «supuși credincioși, hotărîți a-i rămânea adepți până la ultima suflare a vieții lor» (pag. 6).

Ei arată că nu indisciplina îi face să răspundă, ci dreptul de apărare şi găsesc accente care te mişcă pentru a înfăţişa Papii sufletul lor. Astfel zic ei:

«Enciclica ne impută mândrie şi încăpăţinare. Noi însă am voì să scoatem din sufletele noastre cele mai aprinse accente ale simţului nostru creştin pentru a spune lui Piu X: Sfinte Părinte, cu inima deschisă înaintea Ta, cum se cuvine unor fii supuşi, te putem asigura că, orice mândră preocupare de mărire e străină de munca noastră. Am străbătut lungi ceasuri de suferinţă când, ieşind din seminarele sau şcoalele noastre catolice, cu capul plin de învăţături scolastice, şi familiarizându-ne cu cultura din zilele noastre, am simţit şovăind tăria afirmărilor teoretice, care ni se arătaseră ca bază indispensabilă a credinţei catolice. In rugăciune şi în studiu am cerut lumină de sus. Această lumină s'a făcut în sufletul nostru. Pretinsele baze ale credinţei ne apar îmbătrânite incurabil. Dar credinţa însaş, întregul patrimoniu al experienţei religioase catolice, noi îl vedem palpitând în noi mai viu şi vedem limpede, că se poate împăca cu cele mai bune cerinţe ale sufletului contemporan. Şi ne-am apucat să răspândim împrejurul nostru această nouă experienţă a catolicismului; am văzut posibilitatea izbândei pe care o posedă. Nu ne respinge, Sfinte Părinte; încercările noastre pot fi greşite, dar programa e vitală şi este pentru Biserică singura cale de izbândă» (pag. 11).

Dreptul lor de apărare şi-l întemeiază apoi cu exemple din istoria bisericii. Ei declară că îndeplinesc un bine în biserică punând în discuziune poziţiunile lor, osândite de autoritatea bisericească din cauză că nu le cunoaşte. Ei urmează cu aceasta «exemplul acelor mari fii ai Bisericii, cari în momentele de criză n'au stat la îndoială de a aduce autorităţii sprijinul real al sfaturilor şi imputărilor lor». Ca atare citează pe Colomban, întemeetorul chinoviei, Bobbio, cu o scrisoare foarte viguroasă a sa către Benedict IV, care nu făcea faţă grelelor împrejurări ale bisericii când cu cearta celor trei capitule. Dacă obiceiul acesta de a vorbì liber a perit din biserică, e o ruşine pentru catolicism. Astfel spun ei: «Printr'o serie de împrejurări pe care nu e acì locul a le discuta, catolicii au perdut orice simţ elementar de responsabilitate şi demnitate personală».

«Actele autorităţii supreme, în loc de a găsì într'ânşii respectul unei supuneri raţionale şi prin urmare examinătoare, gă-

sesc plecarea inconştientă a iresponsabililor. Acest fapt are efecte sinistre asupra exerciţiului însuşi al puterii, care perde din vedere până unde poate merge cu îndeplinirea funcţiunii, transformându-se într'un absolutism incompatibil cu sănătoasa cârmuire religioasă voită de Hristos, în care din robi am devenit liberi».

«Pentru aceasta, oricum actul nostru va fi judecat în primul moment, credem, că facem bisericii un mare bine, sfărmând acel trist lanţ de abuzuri şi renunţări, şi discutând cu umilinţă, dar şi cu energie, poziţiunile noastre, osândite din cauză că sunt puţin cunoscute de autoritatea care ne cârmueşte».

Aceasta o formează întroducerea. Urmează apoi lămuririle moderniştilor în echivocurile pe care enciclica le poate trezì. Ea îi judecă fals când le pune în spinare un sistem filozofic din care şi-ar fi dedus toate concluziunile lor. Lucrul s'a petrecut invers, căci pe dânşii critica faptelor i-a dus să formuleze nişte concluziuni, nu nişte idei apriorice i-au făcut să vadă faptele într'o anumită lumină. Astfel, cu critica biblică în mână, arată necezitatea de a părăsì unele păreri, până acum dominante în teologie.

Şi aşa urmează ei o demonstraţiune lungă în care se explică deaproape cu enciclica şi-i dovedesc că greşit i-a judecat. Iar dacă ei sufer acum din partea prigonitorilor lor, se mângăie cu cuvintele lui Augustin, pe care le pot ţinea sus în faţa prigonitorilor lor: «Pronia dumnezeească îngădue adeseori ca oameni exemplari să fie alungaţi din societatea creştină prin intrigile sgomotoase ale unor oameni căzuţi cu totul în poftele cărnii. Dar, pentru pacea bisericii, suferind cu o desăvârşită răbdare ocara primită, fără nici o încercare de schizmă sau erezie, ei pot învăţa pe oameni cu ce dragoste şi ataşament sincer trebue să servească lui Dumnezeu. Hotărîrea lor puternică va fi să continue de a iubì chiar pe acei prin ale căror uneltiri au fost excomunicaţi, şi prin mărturisirea lor vitează să apere până la ultima suflare şi fără nici un spirit sectar acea credinţă, pe care ei o ştiu că este a bisericii catolice. Tatăl celce vede în ascuns, în ascuns încununează pe aceşti oameni». (De vera Relig. V. I).

Acest răspuns documentat a umplut Vaticanul de furie, care însă venì să crească prin faptul că nu putù prinde pe nimenea. Intr'adevăr s'a umblat cu o presiune de conştiinţe, doar s'ar

putea prinde autorii, dar degeaba. Astfel două zile după apariţiunea cărţii, un decret al sfântului oficiu oprea vânzarea şi cetirea ei sub pedeapsă de păcat grav, şi lovea cu excomunicarea pe autorii, inspiratorii şi colaboratorii ei. Vaticanul nădăjduia ca cu chipul acesta să-i oblige a ieşì la iveală, căci un preot excomunicat care ar risca să săvârşească liturghia, se expune unei pedepse canonice de o extremă gravitate şi rămâne pe totdeauna căzut din preoţie».[1]

Aşteptarea Vaticanului a fost amăgită, căci, a doua zi după publicarea decretului, un ziar din Roma, care poate trece drept organ al moderniştilor, anunţă că după cât ştie el, nici un preot din Roma nu s'a abţinut de a săvârşì liturghia.

Astfel încercarea Vaticanului n'a izbutit, iar răspunsul moderniştilor a rămas neatins în profunda impresiune produsă asupra tuturor.

Moderniştii continuă azi lupta în Roma printr'o nouă şi foarte bună revistă «*Nova et Vetera*».

(Va urma) ***Arhim. Iuliu Scriban.***

IERARHIA ŞI MITROPOLIA BISERICII ROMÂNE.

II.

Scrierea lui *Nil Doxapatri*, despre ordinea scaunelor patriarhale s'a făcut la anul 7651=1143 Indictionul al 6-lea.[2]

Apostolul Petru a întemeiat cel dintâi episcopat, ulterior patriarhat, în Antiohia[3], unde hirotonind pe Evodiu, a plecat la Roma, unde a instituit episcop pe Lin, iar după unii murind Lin cel pus de Apostolul Pavel, Petru a aşezat în scaunul din Roma întâi pe Xist apoi pe Climent. Aceşti episcopi s'au aşezat în timpul apostolilor, pentru Asia şi Europa, iar pentru Africa (Libia) a fost trimis evangelistul Marcu, să aşeze episcop în Alexandria, căruia era supus şi episcopul din Ierusalim, care rămăsese apostolul Iacob, fratele Domnului.[4]

---

[1] *Journal de Genéve*, 7 Noemvrie 1907.

[2] Titlul cărţii, care cuprinde textul grecesc tradus în româneşte, este: „Varia sacra seu silloge variarum opusculorum graecorum ad rem ecclesiasticam spectantium. Cura et studio Stephani de Mayne. Tomus primus. Lugd. Batavorum. 1685“.

[3] Această tradiţie, neîntemeiată în sf. Scriptură, ba chiar contrară ei şi tradiţiei celor dintâiu veacuri ale bisericii creştine, s'a ivit numai spre finea veacului IV, şi a fost acceptată chiar şi de unii scriitori ai Orientului în decursul evului mediu lipsit de critică. Vezi „Rev. Teol.“ II Nr. 2, pag. 94—95.

[4] Op. cit. p. 1221 şi 1222.

Impărţirea este, cum se vede, geografică, la inaugurarea patriarhiilor. «Apostolii în tot locul umblând şi predicând au aşezat Episcopi în fiecare oraş, în care instituia o comunitate creştină», şi în consecinţă, teritoriile supuse diferitelor episcopii, ulterior patriarhii, se modificau, cum se va vedea, și sub influenţele politice şi schimbările ce acelea produceau.

Ţinem dar a constata variarea teritoriilor şi cercului de competenţe hierarhice, pe tot teritorul cucerit de creştinism şi lăsăm să urmeze aci arătarea măsurii în care aceste variaţiuni se pot referì și la noi, la poporul românesc.

«Ţinea sub sine (la început) — ne spune N. Doxapatri — *cel al Romii*, toată Europa, până la confiniile Mazei...[1] a *Illiricului* până la Gadire și până la coloanele lui Iracliu... până la Ravena, Longobardia și Tessalonic, *Sclavii* (Slavii?) și Avarii și *Schiţii până la fluviul Dunărea*... precum Panonia, şi tot Illiricul, Macedonia şi Tracia, unde-i Bizanţul și toate acele părţi apusene erau sub Roma». (Op. cit.)

Sinodul ecumenic din Nicea (325) face modificări în ranguri și diviziuni de teritorii patriarhale. Astfel, prin canonul al 7-lea «Elia-Capitolina» (Ierusalimul) care rămăsese episcopie sub patriarhia Chesariei din Palestina, se ridică la rangul de a treia patriarhie. Tot aşa episcopia Bizanţului, fostă supusă şi mitropoliei Iracliei (Heraclea), devenind Constantinopol, e ridicată la rangul de patriarhie, pentrucă e şi scaun al împărăţiei.

Tot sinodul din Nicea stabileşte autocefalia bisericii din Cipru și a *Bulgariei*, despre care ni-se spune (pg. 1229 și 1230):

«Nesupusă nici unuia din tronurile superioare, ci devenită de sine stătătoare (politiceşte!) şi-a hirotonit pe proprii Episcopi și Bulgaria, nefiind din vechime Bulgaria. *În urmă cucerită (ţara) de către Bulgari*, se zice Bulgaria. A rămas și aceasta deci autocefală, pentrucă... s'a luat din mâna Bulgarilor adecă de către împăratul Domnul Vasilie Porfirogenitul (?) şi n'a fost alăturată la Biserica Constantinopolului... Are şi Bulgaria Episcopii mai multe de treizeci, preste care stă oraşul Ahris (Ohrida)».

Până unde se întindea «patriarhatul» bulgar, nu ni-se spune. Dar probabil se cuprinde în cadrele teritoriale, ca o icuire, înlăuntrul

[1] Locurile prea îndepărtate de noi şi nereferitoare la noi nu le citâm în amănunte, ci le însemnăm prin puncte (...) eliziunile ce facem, în mijlocul textelor citate („“).

circumscripţiunii bisericii (patriarhiei) constantinopolitane, ridicate prin canonul III. dela Sinodul al doilea ecumenic (Constantinopol 381) la prerogative egale cu Roma, pentrucă «este ea Roma Nouă» şi lărgite sunt teritoriile ce i se supun autorităţii patriarhale, prin canonul XXVIII al Sinodului ecumenic din «Halcedon» vaste teritorii, dintre cari amintim pe supuşii săi următori:

«Mitropoliţii Pontului, ai Asiei şi ai diecezei *Traciei*... şi Episcopii *din părţile barbare* a diecezelor amintite»...

După aceste premise, oare nu neam puteà gândì, că ar fi de a se căuta creştini de neamul nostru «în părţile barbare»? In Tracia sunt, incontestabil![1]

Timpurilor de care ne ocupăm, credem că s'ar potrivì ideia relevată la începutul acestui studiu, anume, că stăpânii temporali, păturile suprapuse, năvălitoare, au dat coloratura situaţiei, nota directivă şi firma situaţiunilor: «Cujus regio, ejus religio».

O adevereşte aceasta, cu deplină măsură, chiar ca fapt îndeplinit, ca realitate, subjugarea noastră religioasă, prin slavonism, de care nu ne-au putut mântuì nici originea noastră, nici religiunea moştenită dela protopărinţii noştri, odinioară stăpâni pe întreagă valea Dunării de jos (Istru), nici încercările lui Formosus, nici ale Papii Inocenţiu (Doc. Hurmuzachi), nici constituirea Principatelor Române, nici sinodul dela Florenţa, (1439) ci — numai conştiinţa deşteptată, pe urma ideilor Reformaţiunii...

Dar să ne reîntoarcem din această disgresiune de ordin istoric general pentru Orientul nostru şi să ne întoarcem la «părţile barbare», indicate de Doxapatri.

Unde şi când le găsim?

«Constantinopolul[2] era pe timpul Sinodului ecumenic al doilea, deasemenea şi pe timpul Sinodului al IV-lea şi a Sinodului al VI-lea înălţat... «Fiindcă Roma a căzut din propria împărăţie... şi acum este sub barbari a căzut în adevăr şi din prerogative... Canonul treizeci şi şase al sf. Sinod ecumenic al VI-lea... legiferând aşa: ca tronul Constantinopolului să aibă aceleaşi prerogative ca tronul Romei cei mai bătrâne... pentrucă a luat pre-

---

[1] Se dovedeşte de Beiamin din Tudela. Propaganda lui Formosus şi a. dovezi acceptate de ştiinţa modernă.

[2] Op. cit. in „Biserica Ort. Rom." 1908 Martie nr. 12. pag. 1339 şi urm.

rogativele și primația Romei... să cercetăm și despre *provinciile și orașele supuse scaunului Constantinopolitan*».

Nu ne vom ocupa de întinderea mare, stabilită pentru patriarhia Constantinopolei, a cărei autoritate străbate până și în Sicilia, Calabria etc. etc. pe urma hotărîrilor *sinoadelor al IV-lea și VI-lea ecumenic*, ci ne vom, întoarce la ţinuturile «barbare», a căror specificare, în cadrele canoanelor sinodului IV. iată-o:

«Acum [1] ţine tronul păzit de D-zeu al Constantinopolului... despre marea adriatică și dela Iliric până la Propontida, unde-i Constantinopolul și de acolo până și la Herson și Hazaria și Goţia și Haldea și Arazghia și Iviria și Alania, căci mitropoliţi în ea se trimit de Patriarh. *Dar și toate orașele de pe malul Dunării* lui se *supuneau, adecă cele ale fluviului Dunării* și orașele Capadociei...»

Căutând să aflăm mai de-aproape, locul unde ar fi putut să fie vre-o episcopie pe malul Dunării, am aflat în lista lui *Doxapatri* numai (Nr. 42) «Rodostolul sau Dristra (Silistria) cea din Emomont, cu 5 episcopate» cari nu sunt puse cu numele.

Dintre «orașe și provincii» însemnate în listă (Nr. 34) sunt «supuse tronului Constantinopolului» (care ajunge, cu întinderea sa ierarhică, cum s'a văzut, până la orașul Herson = Chersonesos) aflăm localităţi cu nume ce sună a românește, ca Asprul, Lenea, Carpatul?; — dar nu îndrăznim a trage de acì concluzii, în lipsa de orice alt criteriu sprijinitor al unei astfel de hipoteze, afară de asemănarea externă a câtorva cuvinte.

Avem, din contră, chiar în studiul păr. *V. Mangra*, argumentarea faptului, că târziu, anume în 1359 abià s'a mutat din Vitzina,[2] «unde ar fi orașul Macin din Dobrogea» Iacint mitropolitul «înlăuntrul ţării», la dorinţa Voevodului Alexandru (Basarab), — de unde urmează, că organizarea bisericii creștine în ţinuturile României de astăzi este atât de târzie, încât noi, cei de dincoace, din lăuntrul Carpaţilor, am fost precursorii unei organizări bisericești, oricât de primitivă și necomplectă, ca instituţiile mănăstirești din părţile banatice — pierdute cu încetul, pe urma întinderii papistașismului sub protecţia regilor ungari —

[1] Op. cit. în Bis. Ort. Rom. nr. cit. pg. 1343.

[2] Citat la pag. 60, după N. Dobrescu: Întemeierea mitropoliilor din ţară.

şi ca aşezămintele mănăstireşti din Maramurăş, cari au persistat din străvechi în ortodoxie, până în veacul XVIII.[1]

Un început de ierarhie ortodoxă se constată dar, în Ardeal; dar permanenţa ei şi succesiunea arhiereilor nu s'a putut stabilì până acì şi nu reiese nici din studiul păr. *V. Mangra*, pe care îl analizăm, cel puţin pentru timpurile mai îndepărtate, nu.

Credem însă, a lămurì pe deplin starea adevărului istoric tocmai asupra timpului indicat, pe baza materialului ce am utilizat în afară de studiul păr. *V. Mangra*, care ni-a provocat cercetările şi aprecierea ce ne permitem a face în cele următoare.

*

Vom lămurì problema istorică ce ne stă înainte, utilizând judecata competentă a d-lui *C. Erbiceanu*, dela care avem şi materialul pentru reflexiunile noastre şi care însuş a tras concluziuni din acel material, concluziuni de valoare istorică.

D-l C. Erbiceanu zice: «Pentru noi Românii este de mare «preţ,[2] căci din el putem precizà hotărîtor, *când s'a început Ie-«rarhia bisericească, în stânga Dunării*, la Romanii din Dacia «Aureliană şi Traiană şi dacă *Romanii* erau oriunde constituiţi în stat. Scrierea e concepută la 1143 în indictionul al VI-lea. Deci rezultă pozitiv că, *înzadar vom căuta noi organizare ierarhică înainte de acest timp la Romanii din stânga Dunării.* Doxapatri nu vorbeşte absolut de nici un oraş de peste Dunăre, din Dacia Traiană, pe când despre oraşele din dreapta Dunării, mai ales de pe lângă Dunăre, ni se spune precis, că aveau Ierarhie constituită şi că erau episcopate şi mitropoliate pe-atunci pe-acolo».

Dupăce resumează, pe bazele expunerilor lui N. Doxapatri, modul cum s'a format organizarea Ierarhică a bisericii (după principiile dreptului roman[3]; dupăce relevează dreptul patriarhului Constantinopolei şi «prerogativa de-a hirotonisì, în puterea canonului 28 din Calcedon («Halcedon») şi pe mitropoliţii din ţările barbare» — adeverită şi în studiul păr. V. Mangra (pag. 47) — d-l *C. Erbiceanu*, ajunge a-şi resuma opinia câştigată asupra problemelor agitate în aceste expuneri în următoarele concluzii:

---

[1] V. Mangra: Ierarhia, pg. 41.

[2] Raportul lui *N. Doxapatri* (se subînţelege).

[3] Gradele sunt: Patriarh, Exarh (locţiitorul celui dintâi) Mitropolit sau Arhiepiscop în oraşe capitale, cu consuli sau guvernatori) şi Episcopi.

«Totdeauna am presupus și acum constat că, mi-se confirmă presupunerea, că sub Alania trebue să înțelegem parte despre Crimea și Basarabia, în care localitate trăiau ca retrași o sumă de Români, *cari nu erau constituiți în stat sau societate, dar erau creștini* și la cari patriarhul trimetea preste Dunăre un mitropolit din Constantinopol. Faptul se confirmă și prin aceea, că împăratul Comnen trimițând o expediție în această parte, preste Dunăre, a găsit acolo un număr însemnat de oameni apți și capabili de răsboi, pe cari i-a angajat în armata sa. De asemenea și Acta Patriarhatus enumără o sumă de mitropoliți de ai Alaniei.[1] Știu că altă parte de Români și mai număroși încă trăiau în munții Carpați, așa că șesul Valahiei, deschis pe atunci, era liber pentru strecurarea hoardelor barbare; aveau dar drum deschis. Românii se retrăsese o parte spre Crimea, iar altă parte mai mare în munți și astfel s'a conservat neamul românesc, cu toate că ne lipsesc documentele, spre a elucida chestiunea pe deplin».

«Ce să mai zicem despre orașele de pe malul drept al Dunării și la care orașe mitropoliții erau hirotoniți de patriarhul Constantinopolului prin secolul XII (1133)? Intre orașele citate de autor sunt: 1. Adrianopolul de peste muntele Balcani, ce era situat spre Dobrogea, 2. Rodostolul sau Dristra (Silistria de astăzi) și care avea încă, ne spune, cinci episcopate sub ea, 3. Severinul[2] și în fine câte altele... Dar și toate orașele de pe lângă Istru lui erau supuse — patriarhului de Constantinopol».

«Susțin, presupunând că adecă Românii sunt vechi creștini ș'au trăit retrași o parte mare în munți și altă parte în spre Crimea, în mlaștinile Basarabiei, pe unde le era greu barbarilor de a trăì ș'ai urmărì».

«Dar peste Dunăre, prin orașe, au fost desigur mulți Români, căci de-acolo ni-a venit *Iacint*, întâiul mitropolit al Ungro-Vlahiei, dela Macin, probabil Vitzina, din «*Acta Patriarhatus*». Este dar însemnat pentru noi canonistul *Nil Doxapatri, ca unul*

---

[1] Compară cu Herson (esos), citat mai sus.

[2] Nr. 49 în ordinea ținuturilor supuse patriarhului de Constantinopol sună astfel: „Sfânta Severina Calabrici, având 5 episcopate“ deci, *nu poate fi Severinul nostru*, și dl Erbiceanu greșit îl amintește acì. Mitropolia ori episcopia Severinului e încă un punct întunecat din trecutul nostru.

ce-'i mai vechiu decât toţi şi în el ni-se pomeneşte despre oraşele de pe malul drept al Dunării, că aveau o ierarhie bine constituită. Eu am întâlnit în istoricul Filipide îndeajunse dovezi despre existenţa Românilor pe locurile amintite şi dacă ei n'au fost constituiţi în Stat, cauza a fost, că încă nu se scursese cu totul şuvoiul barbarilor de pe aceste locuri şi ei dar erau nesiguri în existenţa lor. Indatăce s'a terminat invaziunea barbarilor, s'au început a se aşezà şi constituì în state, atunci şi Românii s'au grupat în state şi-au ocupat locurile lor străvechi, pe cari le-au conservat în tradiţia lor conform vechilor cronice».

*

Iată-ne ajunşi la verificarea pe cale documentară, a hipotezei ce am pus la începutul acestor expuneri, asupra începutului ierarhiei şi mitropoliei *româneşti* din patria noastră.

Oricât ar altera rezultatul de până acì concluziile la cari a ajuns părintele *V. Mangra*, a cărui studiu a apărut înainte de publicarea materialului istoric acì utilizat, nu scade din valoarea muncii inteligente şi a unor rezultate pozitive, cu cari a contribuit Preacuvioşia Sa la punerea în lumină a unor probleme acoperite de umbrele grele ale trecutului nostru.

III.

După cele premise, ne încercăm a pune în evidenţă principalele rezultate de acceptat, din studiul păr. *V. Mangra.*

Existenţa unei ierarhii organizate şi reprezentate prin arhierei şi mitropoliţi ai «Transilvaniei» din cele mai îndepărtate vremuri, nu se poate susţinea, nici nu se poate urmărì o succesiune a prelaţilor în aceste părţi.

Cercetările studiului ce am analizat însă ne întăresc convingerea existenţei, în continuitate, a credinţii ortodoxe la poporul (românesc) din vechea Dacie-Traiană dela obârşia sa, şi în decursul timpurilor istorice acoperite de întunecimea veacurilor de barbarie şi prin urmare de neştiinţă.

Mănăstirile din părţile banatice ale ţării noastre, ne chezăşuiesc existenţa aşezămintelor bisericeşti de caracter răsăritean, chiar înainte de venirea Ungurilor, cari la începutul aşezării, potolirii şi organizării, au întrat în relaţiuni de ordin religios cu autohtonii creştini aflaţi în noua patrie, ce-şi găteau.

Principele Ardealului, *Gila,*[1] care se încreştinează la anul 951 la Constantinopol, îmbrăţişează legea mântuitoare nu pe urma a cine ştie ce propagandă pusă la cale din cercuri înalte, ci sub influinţa mediului, a condiţiilor de vieaţă în cari a ajuns. Îşi ia din patria lui nouă pe omul care i-a deschis inima — poate şi înţelegând rolul şi importanţa religiunei pentru crearea unui viitor pentru poporul său şi ţara sa, principele «*monachum secum abduxit Hierotheum*, pietatis fama celebrem, *quem* Turciae (idest Hungariae) *episcopum* Theophylactus designavit».

Un călugăr ardelean e sfinţit episcop.

Mănăstiri ortodoxe, cu călugări, erau în Banat Morisena (Cenadul de mai târziu), în veacul al X-lea, în veacul al XII găsim H. Bodrogul şi astăzi românesc, dar cele mai multe din aceste mănăstiri s'au pierdut prin înlocuirea succesivă cu călugări apuseni în locul celor răsăriteni, cu cât catolicismul progresa şi se întărea la curtea regilor Ungariei.

O situaţie izolată şi deci şi o rezistenţă mai îndelungată au putut să prezinte mănăstirile orientale române din părţile Maramurăşului. In munţii acestui ţinut, din care a izvodit descălecarea Moldovii, se pomenesc în scrisoarea patriarhului Antonie dela 1391, «arhiereii locali», din mănăstirea Peri.

Această scrisoare o interpretează în mod ingenios şi cu incontestabil rezultat pozitiv păr. *V. Mangra,* făcând interpretarea actului după originalul grecesc, combinat cu o întărire mai târzie a aceluia.

Se dispune, anume, din partea Patriarhatului Constantinopolei, stabilirea de «arhierei locali» în mănăstirea Peri, pentru a fi întru ajutorul «exarhului» patriarhal, care este egumenul numitei mănăstiri şi care nu are drepturi arhiereşti, nefiind sfinţit, pentru a putea hirotonì preoţi.

Dreptul de a adăpostì «un episcop ori *arhiepiscop* în mănăstirea numită» s'a dat lui Baliţă şi Dragoş, cari au închinat mănăstirea (Peri) patriarhiei Constantinopolei (V. M. p. 23); iar acest drept, în care «se prevede aşezarea şi petrecerea unui arhiepiscop sau episcop supuşi patriarhului», adecă ortodocşi, în mănăstire, dovedesc, susţine păr. *V. Mangra,* că trebue să fi fost chiar şi mitropolit, nu numai episcop, în acea mănăstire

[1] După numele lui a primit Bălgradul porecla de Gyula-Fehérvár.

(V. M pg. 40), căci aceasta se argumentează și prin decretul lui Vladislav II. art. 45 din 1495, prin care se interzice episcopilor catolici de a lua dijmă dela schismatici.

In legătură şi pentru confirmarea celor susţinute acì, păr. *V. Mangra* sprijineşte părerea sa şi prin argumentul, că prin decretul regelui Matei, din 1479, în care e numit *mitropolitul* Ioanichie (Ioanovic), toţi preoţii de legea grecească din Maramurăş sunt dispensaţi de taxele ce plăteau înainte, regelui.

In legătură cu această chestiune, se ridică chestiunea, dacă «Ioanovic» nu a fost sârb (din Belgrad!) ori catolic din (Bălgrad?) ori din Buda?

Aceste variante de păreri ale d-lor Dr. A. Bunea și N. Iorga, — întrucât priveşte *serbismul* fie din Buda, ori din Belgrad, se răstoarnă prin adevărurile istorice:

a) că la Belgradul sârbesc n'a existat în timpurile acelea mitropolie; iar la 1439 regele Albert al Ungariei opreşte pe Brancovicii fugiţi din Serbia şi aşezaţi în Ungaria să ţină «*venetici*» la moşiile lor — venetici cum ar fi fost «episcopul de Buda» al d-lui N. Iorga.

b) Despre un «Ioanichie» catolic, mitropolit în Ardeal? iarăş nu poate fi vorba, nici măcar ca formă de nume, într'un ordin latinesc.

Pusă în această lumină chestia mitropoliei sârbeşti ori româneşti, din Bălgrad, adecă «Alba-Iulia» şi nu «Nandor-Alba», credem a mai releva chestiunea mitropoliei româneşti din Ardeal, înainte de Mihai-Viteazul.

Existenţa ei se adevereşte prin citatul (p. 121) din «Condica Brâncovenească» dela Arhivele Statului din Bucureşti, în care se spune despre numita mitropolie şi reşedinţa ei, care «dentru a sa temelie iaste făcută şi înălţată de un prea sfântul şi de Dumnezeu alesul pomenitul părintele Sava Brancovici», din «Condica sfântă» a mitropoliei Ungrovlahiei despre sfinţirea mitropoliţilor Ardealului.

*

Rezultatele la cari am ajuns şi constatările ce ne-am încercat să facem în expunerile noastre, dorim să fie o contribuţie la lărgirea interesului publicului cetitor pentru asemenea probleme şi chestiuni, rămânându-i tot acelui onorat public, care ceteşte, îndreptăţirea, de-a căuta, alege, ori descoperì şi primì numai adevărul.

Din Ocină.

PLAN DE ÎNVĂŢĂMÂNT UNIFORM

pentru institutele teologice din Mitropolia gr. or. română din Ungaria şi Transilvania.

O cestiune ce de mult preocupă pe factorii competenţi este, compunerea unui plan de învăţământ *uniform* pentru institutele teologice din toate cele trei eparchii din mitropolia noastră.

O afacere ce s'a iniţiat încă la anul 1897 şi după oarecari peripeţii în anul 1900, a ajuns în stadiul, că prin concluzul congresului din acest an Nr. 61, Consistorul mitropolitan se însărcinează a prezenta congresului din 1903 un proiect în aceasta afacere.

La rândul său Consistorul mitropolitan a şi exmis o anchetă, care să elaboreze proiectul planului de învăţământ contemplat, care anchetă la 10 23 Septemvrie 1905 a şi satisfăcut însărcinării prezentându-şi consistorului mitropolitan elaboratul său, care elaborat conform dispoziţiunei cuprinse în § 174 pct 4 din statutul organic a fost supus şi deliberărei sinodului episcopesc şi acesta pe lângă unele observări de natură secundară în ce priveşte întregul, cari observări vor fi a se lua în considerare la statorirea definitivă a proiectului prezentat, l-a aflat de bun şi corespunzător împrejurărilor noastre.

Remis elaboratul anchetei, ca să-l modifice şi întregească conform observărilor sfinţitului sinod episcopesc, credem a face un bun serviciu cauzei, când elaboratul anchetei, ce ni s'a pus la dispoziţie prin publicare, îl facem accesibil pentru toţi aceia, cari au interes, ca aceasta chestiune să fie normată în mod mulţămitor din toate punctele de vedere, ca instrucţiunei din institutele teologice ale eparhiilor din mitropolia noastră să i-se deie o organizare nu numai *uniformă*, dar totodată şi adecuată referinţelor şi postulatelor de astăzi pentru cualificarea statului preoţesc.

Este preste tot un neajuns simţit, că până astăzi la institutele teologice ale eparhiilor din mitropolia noastră lipsesc planurile de învăţământ, sau şi dacă există, acelea sunt de tot fragmentare, şi astfel se impune în mod imperios compunerea şi statorirea unui plan de învăţământ detaiat, ca instrucţiunei în ştiinţele teologice să i-se dee consistenţa şi avântul cuvenit, conform exigenţelor de astăzi în raport cu pregătirea tot mai îndestulitoare a candidaţilor de preoţi, ce se condiţionează pentru primirile în institutele teologice.

Prin compunerea unui plan de învăţământ corespunzător totodată s'ar satisface şi altui neajuns, s'ar uşora foarte mult compunerea de manuale corespunzătoare, un neajuns deasemenea foarte simţit în instrucţiunea dela institutele teologice. Astăzi pe zi ce merge se înmulţeşte numărul tinerilor cu pregătire mai sistematică în ştiinţele teologice şi la noi, mai ales cu pregătirea academică dela universitatea din Cernăuţi, şi biserica în schimbul jertfelor materiale ce le aduce pentru cât mai buna lor

cualificare, e în drept să aştepte prestaţiuni şi pe terenul literar, căci se vor afla ele căi şi mijloace pentru a li-se venì într'ajutor la tipărirea lucrărilor cu mijloace materiale.

La institutul seminarial «Andreian» al arhidiecezei, acum mai bine de 10 ani, din iniţiativă proprie, corpul profesoral şi-a creat un fond spre acest scop, care alimentat din contribuirile membrilor corpului profesoral, deşì şi până acum s'a dat ajutoare destul de considerabile profesorilor pentru lucrările lor literare, reprezintă astăzi un capital de preste 3000 coroane.

In vederea tuturor acestor considerante, pe când în cele următoare publicăm în toată extensiunea proiectul planului de învăţământ, compus de ancheta exmisă de consistorul mitropolitan, totodată declarăm, că primim cu plăcere spre publicare orice comunicat menit a contribuì la o îmbunătăţire a acestui proiect de plan, convinşi fiind, că ancheta la statorirea definitivă a proiectului cu plăcere va ţinea cont de dorinţele şi indigitările ce s'ar reclama în orice privinţă, pentrucă în vederea scopului ce se urmăreşte, orice susceptibilitate este exchisă.

Spre mai bună orientare observăm, că planul de învăţământ modificat şi întregit este contemplat a se prezenta congresului din 1909, şi astfel ancheta va avea a-şi prezenta noua sa lucrare consistorului mitropolitan din bun timp, ca să poată trece prin toate resortele până la întrunirea congresului la 1/14 Octomvrie 1909.

Proiectul este următorul:

I. Studiul biblic.

1. Arheologia biblică, tractează referinţele geografice, fizice, economice, sociale, politice şi religioase; anticităţile casnice, bisericeşti, politice şi sociale cuprinse în Testamentul-vechiu. Se propune în cursul I., 1 oră la săptămână.

2. Isagogia. (Întroducerea în Sf. Scriptură a Testamentului-Vechiu şi Nou). Tractează cuprinsul, originea, istoria, caracterul, forma, stilul şi scopul cărţilor Sf. Scripturi; apoi canonul biblic şi istoria lui.

Se propune în cursul I. 4 ore la săptămână.

3. Exegeza în legătură cu Ermeneutica.

a) Ermeneutica tractează principiile interpretării Sf. Scripturi, iar Exegeza aplică aceste principii la scoaterea înţelesului Sf. Scripturi, statorit de biserică.

In Exegeză se explică sinopticii cu deosebită privire la predica de pe munte; apoi evangelistul Ioan.

Ambele se propun în cursul I., 2 ore la săptămână.

b) din Testamentul-Vechiu se interpretează Geneza Cap. I—XI. şi Psalmii întroduşi în cultul divin, iar din Testamentul-Nou părţi alese din epistolele apostolului Pavel şi din cele universale.

Se tractează în cursul II. 3 ore la săptămână.

c) se interpretează epistolele Pastorale în cursul III., 1 oră la săptămână.

II. Studiul istoric.

1. Istoria bisericii universale şi Patrologia.

a) Istoria bisericii universale tractează istoria pregătitoare a bisericii creştine sau raportul, în care se află lumea anticreştină cu lumea creştină.

Periodul I, dela întemeerea bisericii creştine până la Constantin cel Mare şi anume: întemeerea bisericii, călătoriile misionare ale apostolilor, persecuţiunile, constituţia bisericii în acest period, desvoltarea şi propagarea doctrinei, cultul, disciplina, vieaţa, literatura bisericească, triumful bisericii prin trecerea lui Constantin cel Mare la creştinism.

Periodul II, dela Constantin cel Mare până la cel din urmă sinod ecumenic (323—787), lăţirea creştinismului în acest period, monahismul şi şcoalele mănăstireşti, influinţa monahismului asupra desvoltării ulterioare a bisericii, desvoltarea şi formularea doctrinei prin sinoadele ecumenice, lupta bisericii cu Arianismul şi cu celelalte învăţături eretice, organizaţiunea bisericii, disciplina bisericească, cultul, raportul dintre ierarhie şi credincioşi, starea şi simţul de pietate creştinească, vieaţa morală, ştiinţa şi literatura teologică din această perioadă; desvoltarea artei şi poeziei creştine în acest period; activitatea misionară; Orientul şi Occidentul, creştinarea Armenilor, Persilor, Etiopilor, Goţilor, Vandalilor, Francilor. Ivirea mohamedanismului.

Periodul III, (787—1054) dela sinodul ultim ecumenic până la schisma cea mare; lupta bisericii ortodoxe orientale, pe deoparte contra mohamedanismului şi pe de alta în contra tendinţelor occidentale de supremaţie papală; ruperea bisericii occidentale de către biserica ortodoxă orientală; formularea doctrinei despre cinstirea icoanelor; organizarea, doctrina, literatura, cultul şi vieaţa religioasă morală, activitatea misionară pentru încreştinarea îndeosebi a Cazarilor, Bulgarilor, Moravilor, Boemilor, Germanilor, Ungurilor şi Ruşilor.

Periodul IV, dela 1054—1453, adecă dela schisma cea mare până la căderea Constantinopolului, starea bisericii orientale şi occidentale, activitatea misionară, înoirile în biserica occidentală, încercările de reunire între cele 2 biserici, literatura, organizaţiunea, cultul, disciplina, vieaţa religioasă morală.

Periodul V, dela căderea Constantinopolului până în ziua de astăzi. Starea patriarhatului din Constantinopol sub Turci, desvoltarea bisericilor naţionale, Protestantismul, lăţirea Protestantismului, lupta bisericii orientale contra Protestantismului, sinodul dela Iaşi, sinodul dela Constantinopol, lupta bisericii occidentale contra Protestantismului, activitatea ei misionară prin Iesuiţi, încercările de reunire ale bisericii occidentale, sinodul din Vatican, schismele din urmă în biserica occidentală, Iansenismul şi catolicii vechi.

b) Patrologia tratează vieaţa şi operile sf. Părinţi şi scriitori bisericeşti până în sec. VIII-lea.

Ambele se propun în cursul I, 5 oare la săptămână.

2. Istoria bisericei române tratează încreştinarea Românilor, creştinismul în Dacia Traiană şi în Dacia-aureliană, istoria bisericii româno-bulgare, istoria bisericii române dela întemeerea ei şi organizarea principatelor dunărene, mitropoliile române, anume: a Ungro-Vlahiei, Moldo-Vlahiei şi de Alba-Iulia; lupta bisericii române contra Reformaţiunei şi Papismului, reîntroducerea limbei naţionale în biserică, venirea Sârbilor în Bănat, unirea unei părţi a Românilor cu biserica occidentală, starea bisericii române sub ierarhia sârbească, starea bisericii şi desvoltarea ei ulterioară sub ierarhia naţională până în timpul prezent.

Bisericile ortodoxe române din Bucovina şi regatul român.

Se propune în cursul II 2 ore şi în cursul III 1 oră pe săptămână.

III. Studiul sistematic.

1. Enciclopedia şi Metodologia ştiinţelor teologice dă un prospect general despre ştiinţele teologice şi raportul lor între olaltă.

Se propune în cursul I 1 oră la săptămână.

2. Simbolica, tractează istoria simboalelor bisericii ortodoxe şi a celorlalte biserici creştine.

Se propune în cursul I 1 oră la săptămână.

3. Teologia fundamentală (Apologetica) tractează conceptul religiunii şi adevărurile fundamentale ale ei, anume existenţa lui Dumnezeu, nemurirea sufletului, revelaţiunea religiunea, biserica.

Se propune în cursul I 1 oră la săptămână.

4. Teologia dogmatică, tractează despre dogme şi importanţa lor.

a) Doctrina despre Dumnezeu, raportul lui Dumnezeu cătră lumea materială, spirituală şi cătră om;

b) Doctrina bisericii cu privire la activitatea şi misiunea mântuitorului Hristos pe pământ;

c) Doctrina despre biserică şi graţia divină, tainele legei cei nouă, şi

d) Exhatologia.

Se propune în cursul II, 4 ore la săptămână.

5. Teologia morală tractează:

a) Partea generală despre conceptul moral în raport cu Etica filozofică, apoi în raport cu scopul suprem al vieţii omeneşti, capabilitatea omului de a duce vieaţă morală, despre ordinea morală, mijloacele pentru vieaţa morală, graţia lui Dumnezeu, legea morală, legea naturală, legea pozitivă dumnezeească, legea omenească, conştiinţa morală, caracterul moral, valoarea faptelor morale ale omului pentru vieaţa şi desvoltarea sa, imputarea morală, despre virtute, păcat;

b) Partea specială tractează: datorinţele morale ale omului cătră Dumnezeu pe baza revelaţiunii şi doctrinei bisericeşti şi în special despre

virtuţile teologice: credinţa, speranţa şi iubirea creştinească; cultul dumnezeesc privat; datorinţele omului către sine însuş şi în special către suflet şi corp, datorinţele omului către de-aproapele în genere, iar în special ca membru al familiei, al naţiunii, bisericii şi statului; în urmă despre restituţiune,

Se propune în cursul II, 4 ore la săptămână.

IV. Studiul practic.

1. Catihetica, urmăreşte scopul de a propune metodul cel mai corespunzător pentru predarea religiunii în şcoalele poporale.

Se propune în cursul III, 1 oră la săptămână

2. Omiletica tractează însemnătatea şi scopul predicei, calităţile oratorului bisericesc, alegerea materiei pentru predici (după anul bisericesc, după pericoapele zilei, împrejurările şi trebuinţele auditorilor), prelucrarea materiei predicei, spre a se ajunge scopurile ei, adecă luminarea minţii, mişcarea inimei şi înduplecarea voiei, apoi deprinderea de a observa şi studia vieaţa credincioşilor, mijloacele şi dovezile din sfânta Scriptură, raţiune şi experienţa în scopul de a influinţa asupra credincioşilor, aranjarea materiei predicii, singuraticele părţi ale predicei, speciile predicei, stilul omiletic, figurile retorice, predarea nimerită a predicei.

Se propune în cursul II, 2 ore pe săptămână, iar în cursul III tot în 2 ore se fac exerciţii practice.

3. Liturgica tractează:

a) In partea generală, noţiunea, obiectul şi problema Liturgicei, persoanele liturgice, timpurile liturgice, locurile sfinte, lucrurile liturgice, formele generale ale rânduielilor liturgice;

b) In partea specială, formele rituale ale diferitelor servicii bisericeşti, sfintele taine.

Se propune în cursul III, 2 ore pe săptămână.

4. Pastorala (Odigetica) tractează noţiunea, obiectul şi problema studiului pastoral. Referinţele preotului către diferitele organe ale bisericii şi statului, recerinţele la servirea pastorală şi calităţile necesare. Conducerea pastorală a credincioşilor cu privire la deosebitele lor trebuinţe.

Se propune în cursul III, 3 ore la săptămână.

5. Dreptul bisericesc tractează:

a) Noţiunea dreptului bisericesc, biserica ca instituţiune, izvoarele dreptului canonic;

b) Organismul bisericesc, ierarhia bisericească şi raportul diferitelor graduri ierarhice, părţile constitutive ale bisericii, parohii, protopresbiterate, mănăstiri, eparhii, mitropolii şi patriarhate; raportul dintre ele pe baza canoanelor şi a actualei organizări constituţionale;

c) Administraţiunea bisericească în general şi în special după starea de organizare a bisericii de astăzi;

d) Justiţia bisericească, disciplina şi iudicatura bisericească. Matrimoniul;

e) Raportul bisericii faţă de stat, din punctul de vedere al dreptului public şi al exercitării drepturilor cetăţeneşti ale membrilor ei. Reprocitatea confesională.

Se propune în cursul III, 5 ore la săptămână.

6. Tipicul bisericesc tractează rânduiala tuturor serviciilor D-zeeşti publice şi private în teorie şi praxă.

Se propune I—III, câte 1 oră la săptămână.

7. Cântarea bisericească tractează:

a) Cele 8 glasuri cu troparele lor.

Se propune în cursul I, 4 ore la săptămână.

b) Repeţirea glasurilor, catavasiile, Polileul, mărimurile (pripelele) praznicilor, psalmii aleşi şi cântările liturgice pentru Dumineci.

Se propune în cursul II, 4 ore la săptămână.

c) Repeţirea materialului din cursul I şi II, irmoasele şi cântările funebrale.

Se propune în cursul III, 4 ore la săptămână.

8. Muzica vocală şi instrumentală, tractează teoria muzicei cu exerciţii în cor şi instrumente.

Se propune în cursul I—III, câte 2 ore la săptămână.

V. Studiile auxiliare.

1. Limba şi literatura română;

a) Limba română tractează gramatica (partea etimologică şi sintactică), se vor ceti şi analiza din scriitori piese alese în proză şi poezie. In fiecare 2 săptămâni să lucre 1 temă scripturistică, una acasă şi una în şcoală.

Se propune în cursul I, 2 ore la săptămână.

b) Stilistica bisericească, tractează: despre stilul simplu şi frumos, regulele de stil, exerciţii stilare, (epistole, rugări, documente etc.)

Contabilitatea bisericească.

In fiecare lună se va lucra 1 temă scripturistică acasă şi una în şcoală.

Se propune în cursul II, 1 oră la săptămână.

c) Istoria literaturii române tractează un curs complet din literatura română.

Se propune în cursul III, 2 ore la săptămână.

2. Ştiinţele pedagogice, tractează:

a) Psihologia, despre idei, despre sentimente şi despre nizuinţe.

b) Pedagogia generală şi specială, şi anume Pedagogia generală: educaţiunea, ştiinţele auxiliare ale Pedagogiei, principiile şi mijloacele generale ale educaţiunii, Pedagogia specială: educaţiunea fizică şi spirituală, educaţiunea în familie şi în institutele publice.

Ambele se propun în cursul I, 1 oră la săptămână.

c) Didactica, tractează problema şcoalei poporale, sfera de activitate a şcoalei poporale; şcoala în raport cu familia, biserica şi statul; împărţirea şcoalei poporale în grade succesive, învăţământul ca mijloc al educaţiunii şcolare; materiile de învăţământ şi împărţirea lor în grupe; împărţirea

timpului; metodica specială a diferitelor obiecte de învăţământ din şcoala poporală. Ospitări în şcoala de aplicaţie.

Se propune în cursul II, 2 ore la săptămână.

3. Economia, tractează cunoştinţe pregătitoare, compoziţia şi nutrirea plantelor. Influinţa apei, căldurei şi luminei asupra vegetaţiunei.

Diversele pământuri şi îmbunătăţirea lor (Agronomia). Gunoiurile şi gunoirea. Uneltele şi maşinele agricole, mai neapărate. Pregătirea pământului, sămânatul, cultura, recoltarea şi păstrarea plantelor agricole mai importante. Cultura fânaţelor, prăsirea şi ţinerea animalelor agricole. Cunoştinţele mai neapărate din pomărit, legumărit, vierit şi stupărit. Demonstraţii şi deprinderi practice.

Se propune în cursul III, 3 ore la săptămână.

4. Higiena, tractează părţile corpului omenesc, îngrijirea lor, cunoştinţele generale din Anatomie şi Fiziologie, mijloace pentru conservarea sănătăţii, boalele cari obvin mai des şi boalele epidemice.

Se propune în cursul II, 1 oră la săptămână.

5. Seminare.

Scopul seminarului este a tracta în comun sub conducerea profesorului de specialitate rezultatele materiei percurse în orele de învăţământ şi a lecturei private, de care vor fi propunerile însoţite.

Spre acest scop vor fi elevii obligaţi a ceti acasă opurile, cari stau în legătură cu materialul propus şi designate de respectivul profesor propunător.

Aceste exerciţii sunt:

a) Exegetice, istorice, sistematice şi se vor ţinea cu elevii cursului al II-lea, tot la 2 săptămâni 2 ore.

b) Practice, cari se vor ţinea cu elevii cursului al III-lea, iarăş tot la 2 săptămâni 2 ore.

Proiectul

pentru împărţirea obiectelor de învăţământ după cursuri şi numărul de ore pe săptămână, pe baza acestui plan de învăţământ.

Cursul I.

Nr. crt.	Obiectul de învăţământ	Nr. orelor
1.	Enciclopedia şi Metodologia	1
2.	Isagogia Testamentului Vechiu şi Nou	4
3.	Arheologia biblică	1
4.	Exegeza în legătură cu Ermeneut. bibl.	2
5.	Istoria bisericească universală şi Patrologia	5
6.	Teologia fundamentală (Apologetica)	1
7.	Simbolica	1
8.	Limba română	2
9.	Psihologia, Pedagogia specială şi generală	2
10.	Cântarea bisericească	4
11.	Tipicul	1
12.	Muzica vocală şi instrumentală	2
		26

Cursul II.

Nr. crt.	Obiectul de învăţământ	Nr. orelor
1.	Dogmatica	4
2.	Morala	4
3.	Exegeza (Geneza cap. I—XI, Psalmii, părţi alese din epist. apost. Pavel şi din cele universale)	3
4.	Istoria bisericii ortodoxe române	2
5.	Omiletica (Teoria)	2
6.	Stilistica bisericească şi Contabilitatea	1
7.	Pedagogia	2
8.	Cântarea bisericească	4
9.	Tipic	1
10.	Muzica vocală şi instrumentală	2
11.	Higiena	1
		26

Seminar exegetic, istoric şi sistematic, tot la 2 săptămâni 2 ore.

Cursul III.

Nr. crt.	Obiectul de învăţământ	Nr. orelor
1.	Dreptul bisericesc	5
2.	Pastorala (Odigetica)	3
3.	Liturgica	2
4.	Exegeza (Epistolele pastorale)	1
5.	Omiletica (Praxă)	2
6.	Catihetica	1
7.	Istoria bisericească ortodoxă română	1
8.	Istoria literaturii române	2
9.	Economia	3
10.	Cântarea bisericească	4
11.	Tipicul	1
12.	Muzica vocală şi instrumentală	2
		27

Seminar practic, tot la 2 săptămâni 2 ore.

Nota Red. *Asupra acestui proiect ne vom face observările într'unul din numerele viitoare.*

Indreptare. *In articolul: «Ierarhia şi mitropolia bisericii române», şirul ultim dela pag. 265 Nr. 6 din «Rev. Teol.» a. c., în loc de «l-a folosit cu succes, citând» — să se cetească: «l-a folosit, în parte, cu succes. Cităm»...*

PREDICĂ DESPRE SUDALME

rostită de asesorul consistorial **Dr. E. Miron Cristea,** în calitate de director al despărţământului Sibiiu al „Asociaţiunii etc." cu ocaziunea adunării generale cercuale, ţinute în *Ocna-de-sus* la 18 Maiu 1908.

Iubiţi ascultători!

Venit-am astăzi în această comună fruntaşă şi în mijlocul vostru un număr de bărbaţi cărturari în numele celei mai mari societăţi de cultură, în numele *„Asociaţiunii pentru literatura română şi cultura poporului român"*, călăuziţi de dorul ferbinte de a altoì şi noi în cât mai mulţi arbori din întinsa grădină a neamului nostru românesc câţiva surcei, câteva mlădiţe nobile de poveţe bune, de învăţături alese şi de sfaturi înţelepte şi folositoare, cari să îndrumeze şi îndrepteze poporul din acest ţinut pe calea întăririi şi a înaintării sale.

Facem acest paş deoparte îndemnaţi de simţul datorinţei, ce-o avem — ca cărturari români — de-a lucra pentru ridicarea şi înălţarea poporului, a ţăranului român, din sânul căruia şi noi am ieşit, urmând sfatul dat de preotul din *Madian Ietro,* ginerelui său, prorocului Moisă când i-a zis: *şi arată-i poporului calea, pe carea are să umble, şi faptele, cari are să le facă"* (II. Moise XVIII, 20); de altă parte adânc convinşi, că fără învăţătură, fără înaintare în cultură, poporul nostru — oricâte însuşiri frumoase şi de toţi admirate ar avea — nu va putea să nimerească aşa uşor calea, ce duce la bine, ferindu-l de rele, nu va putea să-şi întărească temelia existenţei sale şi a viitorului său.

Iată, ce ne zice sfânta scriptură a T. v. în această privinţă: «*Cine nu vrea să înveţe, cade în năcazuri*» (Proverbe XVII 16), căci: *Unde-i lipseşte sufletului ştiinţa, acolo nu-i bine*» (Proverbe XIX 2). Iară la alt loc: *Sufletul celui cuminte câştigă ştiinţa şi urechia celui înţelept caută învăţătura* (Proverbe XVIII 15).

De aceea — precum odinioară înţeleptul împărat Solomon a sfătuit poporul său iubit — intocmai te sfătueşte prin graiul meu şi pe Tine, popor român, «Asociaţiunea pentru cultura poporului român» zicându-ţi: «*Pleacă spre învăţătură sufletul tău şi urechile tale spre cuvintele ştiinţei*» (Prov. XXIII 12) şi «*Primiţi învăţătura mea şi nu argintul, şi ştiinţa mai vârtos decât aurul cel lămurit, căci mai bună este înţelepciunea, decât pietrile cele de mare preţ* (Prov. Sol. VIII. 10—11).

Auzind aceste adevăruri, şi convingându-vă de statornicia lor, — cine dintre voi nu-şi va deschide urechile sale, ca prin poarta lor să între în sufletul lui cunoştinţele cărturarilor conducători? căci doară voi înşive, poporul de rând, aţi statorit adevărul: că cine are cultură, «*cine are carte are parte; cine are carte are patru ochi*»; în urmare vede mai limpede lucrurile din lume, se poate deci orienta mai bine şi poate câştiga mai uşor cele de lipsă pentru traiul vieţii. De aceea înţeleptul Solomon zice:

«*Cu ştiinţa se umplù cămările de toate bogăţiile cele scumpe şi plăcute*»? (Prov. XXIV 4).

Dară, ca fii ieşiţi din mijlocul poporului român, — cari voim a păstra şi cultiva toate obiceiurile cele bune şi strămoşeşti, stim, că acest popor toate le începe cu Dumnezeu, cu un «*Doamne ajută*»; de aceea şi noi început-am lucrarea noastră cu sfânta slujbă şi cu o cuvântare bisericească, mai ales, că sfaturi, poveţe şi învăţături zădarnice şi clădite pe temelie de năsip, rămân toate acelea, care nu se întemeiază pe temelia cea tare şi puternică a credinţei creştineşti, pe care nici porţile iadului nu sunt în stare a o biruì. «*Frica lui Dumnezeu este începutul înţelepciunii*», zice psalmistul *David* (Ps. 111—10); iară apostolul *Pavel* ne spune: «*Să ştiţi, că iubirea lui Hristos întrece toată cunoştinţa*». (Efes. III—19).

De aceea eu, ca român şi creştin bun, dar şi ca preot — învăţături creştineşti, scoase din legea lui Hristos, vreau să vă dau şi atunci, când vorbesc în calitate de director al unui despărţământ al «Asociaţiunii», lăsând ca *pe temelia aceasta* ceialalţi împreună muncitori să clădească mai departe la edificiul culturei româneşti.

Iubiţi ascultători!

Noi toţi, câţi aceeaş lege strămoşască o mărturisim, câţi aceeaş limbă dulce şi sonoră o vorbim şi aceleaşi datini şi obiceiuri cultivăm şi iubim, formăm poporul român cu toate straturile lui: domni şi cărturari, neguţători şi meşteşugari, ţărani sau plugari. Poporul acesta — în întregime s'a luat — se poate asemăna cu o grădină mare, ai cărei grădinari şi cultivători sunt conducătorii şi învăţaţii poporului. Ca unii dintre aceşti îngrijitori, cărora s'a încredinţat cultivarea grădinei româneşti, — venit-am şi noi în acest colţ al grădinei noastre, nu numai ca să aruncăm sământă de flori frumoase şi de plante folositoare, ci şi ca să *plivim* din straturile ei buruienile netrebnice, ce au prins rădăcini, ca nu cumva — lăţindu-se prea mult — să înăduşe ce-i bun şi de folos.

O buruiană veninoasă şi urîtă, cu rădăcini foarte tari şi extinse, vreau eu să desrădăcinez şi să smulg din sufletul poporului nostru prin o parte a cuvântării mele; şi anume obiceiul cel rău al *înjurăturilor* şi *sudalmelor,* al *blăstamurilor* afurisite şi al *cuvintelor de ruşine.*

M'aş bucura mult atât eu, cât şi însoţitorii mei, dacă mi-ar succede a stârpì încâtva acest păcat.

Iubiţi Creştini!

Şi copiii de şcoală ştiu cu toţii, că cea mai de *frunte fiinţă* de pe pământ, coroana făpturilor, este omul. — Pe acesta l-a înzăstrat şi înfrumseţat Dumnezeu, tocmai ca să poată fi stăpânul tuturor celor de pe pământ, cu însuşiri alese şi mai presus de toate celelalte făpturi şi vieţuitoare. Intre acestea numărăm fără îndoială la cel dintâiu loc *frumoasa însuşire a vorbirii,* a graiului, căci numai omul are putinţa de a-şi arăta, descoperì, de a-şi exprima prin graiu viu, prin vorbe şi cuvinte cuge-

tările şi simţămintele sale, pânăcând celelalte vieţuitoare — faţă de om — sunt oare-cum mute, adecă necuvântătoare.

Şi oare pentruce a dat Dumnezeu omului darul vorbirii? Ca să-l folosească spre *scopuri rele şi ticăloase?* Ca să vorbească *lucruri netrebnice* şi *necuviincioase,* ca să înjure, să sudue, să blasteme? De bună samă, că nu! Din potrivă, ca să folosească aceasta însuşire frumoasă a vorbirii, dupăcum să cuvine unei făpturi alese, făcute după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu; şi anume:

1. Ca să preamărească şi laude pe Dumnezeu şi pe sfinţii lui după cuvântul psalmistului *David:* «*Deschide, Doamne, buzele mele şi gura mea va vestì lauda ta;* (Psalm 51—15) şi «*de lauda ta este plină gura mea şi de mărirea ta toată ziua.* (Ps. 71—8). «*Şi limba mea va spune... toată ziua lauda Ta.* (Ps. 35, 28).

2. Ca să propoveduiască adevărul, să lăţească învăţăturile cele bune şi să deie sfaturi înţelepte semenilor săi şi mai ales tinerimei;

3. ca să apere *dreptatea,* tot după cuvântul prorocului David, când zice: «*Gura mea va spune dreptatea ta, toată ziua ajutorul tău*» (Ps. 71, 15).

4. Ca să *predice moralul,* înălţând vârtuţile şi pe cei virtuoşi, sbiciuind păcatele şi pe cei păcătoşi.

5. Ca să *mângăie* pe cei cuprinşi de năcazuri, şi aşa mai departe.

De acì urmează, că celce foloseşte graiul şi limba sa spre alte scopuri, scoţând din gura sa înjurături, sudalme şi blăstămuri, şi cuvinte urîte, acela vatămă pe Dumnezeu şi lucrurile lui, acela lucră în contra voinţei lui Dumnezeu.

Unul — ca acela — după zisa sf. apostol *Iacob* — scoate din gura sa «*foc, o lume a nedreptăţii... neînfrânată răutate, otravă aducătoare de moarte*» (Epistola 6—8); adecă păcătueşte greu, arătând că este stricat şi în *lăuntrul* său, căci sudalmele nu sunt numai dela buze, ci după cum zice evang. Mateiu: «*Din belşugul inimei vorbeşte gura*» (XII—34); iară la alt loc «*că din inimă izvoresc cugetările rele,... mărturisirile mincinoase, sudalmele,... cari spurcă pe om*» (XV. 19—20).

Dară afară de aceasta — celce înjură mai *dovedeşte,* că nu posede nici *cuvenita cultură a inimei,* căci omul înţelept, liniştit şi cu cultură adevărată, se fereşte de acest obiceiu urît, în adevăr ca de «foc», ca de o lepră lipicioasă, de care se molipsesc şi alţii. Se fereşte ştiind, că sudalmele sunt un păcat greu.

Mărimea, spurcăciunea şi hâzenia acestui păcat iese cu atât mai tare la iveală, cu cât ne gândim că înjurăturile şi sudalmele sunt de cele de mai multeori îndreptate în contra chiar a lui Dumnezeu, în contra sfinţilor lui, în contra îngerilor lui, în contra bisericei întemeiate de el şi a neperitoarelor învăţături ale evangheliei lui şi contra sărbătorilor lui şi a lucrărilor celor sfinte ale lui Dumnezeu; altădată sudalmele sunt îndreptate contra deaproapelui; dar în cele din urmă în mod mijlocit tot

pe Dumnezeu îl lovesc, profanându-l căci e firesc lucru, că dacă — înjuri făptura — înjuri şi pe făcătorul pe Creatorul ei.

Este lucru foarte josnic, iubiţilor creştini, când cineva arma, cea căpătată dela binefăcătorul său, ca el însuş s'o folosească spre binele său, să se apere cu ea — o întoarce şi îndreptează tocmai împotriva aceluia, care i-a dat-o. Intocmai este cel mai urît şi mai vrednic de osândă omul, carele întoarce însuşirea vorbirei, ce i-a dat-o Dumnezeu spre a-l ridica peste celelalte făpturi, împotriva tocmai a celui mai bun şi mai milostiv dăruitor al său, împotriva lui Dumnezeu, —

1. carele a zidit, susţine şi ocârmueşte cerul şi pământul;

2. carele nunumai a făcut pe om, dându-i sănătate, ci i-a pus şi întreg pământul la dispoziţie cu câmpurile şi otarele sale mănoase şi cu toate bunătăţile lui, trimiţându-i lumina şi căldura cea atât de binefăcătoare, ploi mănoase etc.;

3. carele şi după neascultarea lui nu ne-a părăsit, ci ne-a iubit şi iubeşte pe oameni întru atât, încât pe unul născut fiiul său l-a dat jertfă, ca toţi ceice vor crede în el să nu piară, ci să se mântuiască şi să aibă vieaţa de veci;

4. şi dela carele cu un cuvânt vine toată darea cea bună şi tot darul desăvârşit;

5. şi căruia tocmai pentru toate acestea trebue să se plece tot genunchiul, al celor cereşti şi a celor pământeşti etc.

Şi pe acest părinte binefăcător a-l înjura, a-l suduì, a-l hulì, cum să nu fie, iubiţi creştini, un păcat mare, *vrednic de pedeapsă grea?* Hotărît, e păcat mare şi strigător la ceriu. De aceea şi *sf. Ioan Gură de aur* zice: «*Nu-i nimica mai rău, ca şi sudalmele*» (Ad Timoth. c. V); iară sfântul părinte *Ieronim*: «*Nu-i nimica mai înfiorător ca sudalma, orice păcat în asemânare cu ea este mai mic, decât aceea*».

E un lucru atât de îngrozitor acesta, încât un bărbat învăţat nici nu şi-a putut închipuì, că omul să uite întru atâta de binefăcătorul, de părintele său, ca să-l înjure; de aceea acela atribue diavolului vorbele spurcate ale sudalmelor, zicând că «*Diavolul şade pe limba celui ce suduie, şi iadul se deschide sub picioarele lui*». (Alvinczi, pilde 63); iară altul zice: «*Că sudalma este limba diavolului*». (Cardinalul Hugo).

Culmea şi-o ajunge acest urît obiceiu, când înjurăm deadreptul pe Dumnezeu şi cele trei feţe ale sfintei Treimi. In legea veche sudalma contra lui Dumnezeu se pedepsea cu moarte. Legiuitorul Testamentului vechiu, prorocul Moise, dispune astfel: «*Cine înjură numele Domnului, cu moarte să moară*» (III Moise XXIV. 16). Astfel odată a dat Moise poruncă aspră în contra fiului unei Izrailtene, cuprins de acest păcat, în cuvintele: «*Scoate din tabără pe celce a suduit şi să-l ucidă cu pietri obştea întreagă*» (III. Moise XXVI 14). Asemenea consideră în Testamentul nou evangelistul *Marcu* de păcat greu înjurăturile. El ne spune, că «*cine înjură împotriva Duhului sfânt, nu va fi iertat în veci*» (III. 29). Acelaş lucru se

vede şi din cuvintele evangelistului *Mateiu,* care zice: «*Tot păcatul şi toată hula, se vor ierta oamenilor, iară hula sau sudalma împotriva Duhului sfânt nu se va ierta*» (XII. 31).

Este atât de urît şi desgustător a înjura şi a folosì vorbe nespălate contra lui Dumnezeu, încât pe suduitorii contra lui Dumnezeu şi a celor sfinte ar trebuì să-i ajungă nunumai bătaia lui Dumnezeu ci şi pedeapsa legilor şi a stăpânitorilor lumeşti.

In vechime aşa şi era, căci cei bătrâni erau mai religioşi, decât conducătorii de acum ai ţărilor, între cari ajung adeseori oameni lipsiţi de frica lui Dumnezeu.

Astăzi sunt legi, cari pedepsesc numai pe ceice folosesc cuvinte vătămătoare contra domnitorilor, a regilor, a împăraţilor. Dară asta nu-i destul, căci după cum foarte bine observă sf. *Ioan Gură de aur*: «*Dacă e cuviincios şi de lipsă a pedepsì pe celce batjocoreşte pe domnitorul ţării, de-a bunăseamă e mai de lipsă a ameninţa şi pe celce huleşte pe însuş Dumnezeu*», (Ad pop. Antioh. Tom. I), pe împăratul împăraţilor, pe stăpânul ceriului şi al pământului, pe făcătorul celor văzute şi nevăzute».

Un împărat germân *Rupert,* carele a trăit pe la 1400. a iertat, a agraţiat pe toţi răsvrătitorii izgoniţi din ţară, dându-le voie a se reîntoarce în patrie. A poruncit însă aspru, că ceice au înjurat pe Dumnezeu, să rămâe şi mai departe izgoniţi in exil, căci — zicea el — «aceştia au vătămat şi atacat cea mai înaltă Maiestate, pe însuş Dumnezeu, pe când ceialalţi au greşit mai mult numai împotriva oamenilor. Reîntorcându-se unii acasă, pot să se răsvrătească, să facă conjuraţiune, cel mult contra mea; pe când suduitorii contra lui Dumnezeu — reîntorcându-se — se pot răsvrătì contra celor dumnezeeşti; şi în acea ţară, unde oamenii se răscoală împotriva lui Dumnezeu, acolo nici tronul Domnitorului nu mai poate fi sigur, şi nici fericirea poporului nu poate dura mult».

Chiar şi la noi în ţară era la 1723 o lege, adusă de stăpânirea lumească (art. 110), care dispunea, «*ca ceice înjură de Dumnezeu şi de sfinţi, să fie în public pedepsiţi cu pedeapsă trupească pentru întâia şi a doua oară, iară a treia-oară să fie ameninţaţi cu moartea ca şi ucigaşii şi alţi făcători de rele*».

Iară Ludovig, un rege francez, a poruncit, «*ca limba înjurătorilor să fie arsă cu fer încălzit*». (Hist. de St. Louis p. Joinville 120).

E păcat foarte mare a înjura cele sfinte; dar tot atât de disgustător e şi a înjura, a suduì, a blăstăma şi numai pe *deaproapele* sau orice făptură din lume, căci — iubiţilor nu ne trebue ceva minte ageră şi pătrunzătoare, ca să înţelegem, că atunci — când înjurăm sau blăstămăm pe deaproapele — îi poftim ceva rău, şi încă de multeori îi dorim un rău foarte mare. Şi oare iertat e aceasta? Nu, iubiţilor! Dimpotrivă suntem datori, să ne ajutorăm şi iubim unul pe altul, căci toţi suntem fraţi zidiţi de acelaş părinte, după chipul şi asemânarea lui, şi nouă tuturor ne sună cea mai mare poruncă a legii lui Hristos, care ne zice: «*să iubim pe*

Dumnezeu din tot sufletul nostru, şi pe deaproapele ca pe noi înşi-ne». Şi apoi, precum noauă nu ne-ar plăcea, — când alţii ne-ar dorì ca să ajungem în vre-un rău mare, — aşa nici noi să nu dorim aşa ceva altuia, mai ales că se poate întâmpla, ca Dumnezeu — drept pedeapsă — să întoarcă asupra noastră răul ce-l dorim noi altora, precum se întâmplă adeseori, că *«celce sapă altuia groapa, cade însuşi în ea».*

Din cele spuse până acì destul de limpede şi la înţeles cred, că aţi aflat cu toţii ce obiceiu urît şi spurcat, ce păcat mare, este sudalma, fie împotriva lui Dumnezeu, fie a deaproapelui.

Cu cât este mai hâd şi mai urît acest învăţ rău, cu atât mai multă durere simţim în sufletul nostru, când trebue să constatăm, că în poporul român este foarte lăţit acest păcat. Atât e la Români de lăţită această pacoste, încât în multe locuri, toţi, mic şi mare, bărbaţi şi femei, suduie cu cea mai mare uşurătate şi nepăsare, ba de multeori chiar din glumă, din râs. Atât s'au dedat unii cu acest lucru, încât nici nu mai simţesc că-i păcat.

Lucru trist este acesta, mai ales că ceice cunoaştem şi vieaţa altor popoare, aceia ştim, că numai noi Românii cu compatrioţii noştri Magiari, înjură şi încă de multeori atât de urît, încât te cuprinde mirarea, cum de nu se deschide îndată pământul, ca să înghită pe un astfel de păcătos? Iară alte popoare mai culte nu cunosc de loc acest obiceiu rău; ba sunt popoare a căror limbă nu are de loc cuvinte de înjurătură, cum sunt de pildă Nemţii şi Saşii, dintre cari unii — învăţând dela noi acest lucru slab — sudue româneşte sau ungureşte.

Şi trebue să te cuprindă mirarea, de unde provine acest rău şi ce e cauza de s'a lăţit aşa tare? Căci celelalte păcate — deşì nu se pot ierta şi trebuesc pedepsite, — totuş acelea încâtva se pot înţelege şi explica, căci din ele omul poate avea ceva câştig sau vre-o plăcere. De pildă: unii păgubesc pe deaproapele, îi *fură* ceva, ca să-şi stâmpere foamea, ori ca să se îmbogăţească, ori din alte cauze; alţii trăiesc în *desfrânare,* ca să-şi stâmpere poftele trupului; altul *minte,* ca să scape de vre-un năcaz, de vre-o pedeapsă, şi aşa mai departe.

Dară ce folos are omul din sudalme şi blăsteme? Nici un folos! Deci, ce-l îndeamnă pe om la sudalme? Nimic alta, decât un *învăţ rău,* pe care cei tineri şi-l însuşesc dela cei bătrâni: dela părinţi, dela ceialalţi căseni, dela vecini, dela oamenii, cu cari vieţuesc împreună. Aici bine se potriveşte proverbul nemţesc: «*Cum cântă bătrânii, aşa ciripesc cei tineri*». Această proastă datină a sudalmelor putem deci constata, că provine la noi hotărît din creşterea rea a tinerimii, a copiilor. Ea e lăţită pe trupul neamului nostru, ca lepra, ca pecinginea, pe trupul celui bolnav; e lăţită ca buruiana cea rea, care copleşeşte toate spicele şi firele cele bune.

Şi cu cât e mai răspândită, cu atât mai mare silinţă trebue să ne dăm cu toţii a o stârpì.

Dacă voim să scăpăm de acest păcat şi să ne ridicăm şi noi în şirul *popoarelor culte,* datorinţă sfântă avem cu toţii a face totul pentru stâr-

pirea acestei boale de pe trupul neamului; pentru nimicirea acestei buruieni din holda, din grădina românească, ca nu cumva acest obiceiu spurcat — copleşind întreg sufletul poporului, — să înăduşe în el gândurile, simţămintele şi pornirile cele nobile şi alese, cari îl fac pe om coroana făpturilor pământene.

Şi cum să facem, ca să scăpăm de această lepră urîtă? Iată cum! *Plugarul* cel bun, dacă vrea să aibă holda curată, lipsită de neghină, din bună vreme trieră sământa, o spală de toată necurăţenia; ba unii merg atât de departe, că o alege chiar pe masă, fir de fir, delăturând toată neghina; apoi samână. Iar dacă din altă parte i-a suflat vântul din vecini neghina şi i-a răsărit buruieni în holdă, la timp potrivit o pliveşte cu toată îngrijirea, ca astfel snopul să-i dea sământă ca lamura aurului.

Intocmai şi cu sudalmele, cu vorbele spurcate. Mai întâiu noi cei crescuţi, trebue să scoatem din numărul cuvintelor, pe cari le folosim în graiul nostru zilnic, pe toate vorbele de sudalmă şi blăstem, cum scoţi neghina din grâu.

Cei crescuţi, cei bătrâni, — dacă avem acest învăţ rău al înjurăturilor — trebue pe viitor să-i punem stavilă. N'avem decât să voim aceasta şi vom putea scăpa de acest obiceiu urît, căci «*tot învăţul are şi desvăţ*».

Dacă în sufletul cel fraged al copiilor vom sămăna numai sământă curată, dacă pe toţi ne vor auzi folosind numai vorbe frumoase şi cuviincioase, atunci de bună seamă nu va avea de unde să răsară în sufletul lor buruiana veninoasă a sudalmelor etc.

Iară întru cât dela vecini sau dela alţii ar învăţa aşa ceva, dela început trebue desvăţaţi, opriţi, pedepsiţi, ca să nu se încuibe în sufletul lor acest obiceiu păcătos.

Din capul locului trebue să ne ferim de orice cuvânt necuviincios şi necurat, măcar şi mai uşor să fie, căci firea omului e slabă şi dela un cuvânt mai uşor iute trece la altul mai aspru; şi la urmă te dedai cu sudalmele cele mai groaznice.

Şi să băgaţi bine de seamă, iubiţi creştini, că Mântuitorul nostru Isus Hristos a făgăduit a trage la dare de seamă chiar şi pe aceia, cari folosesc în graiul lor vorbe mai puţin urîte, mai uşoare, dară totuş necuviincioase. Şi anume prin cuvintele evengelistului *Mateiu* (c. XII. v. 36, 37) ne spune «*că de toată vorba deşartă, care o vor grăi oamenii, vor da seamă în ziua judecăţii*». De-am vorbit deci ceva lucru nesocotit, vătămător etc. în râs, din glumă, din nepăsare, din obicinuire rea, vom fi judecaţi prin dreptul judecător. Ce cugetaţi acum? Dacă şi pentru cuvinte mai uşoare vom fi mustraţi şi pedepsiţi, cu câtă asprime vom fi judecaţi şi pedepsiţi pentru înjurăturile cele urîte, sudalmele şi blăstămurile adeseori murdare, cari formează unul din cele mai grele păcate.

Deci, Iubiţi Creştini, ascultaţi cu toţii sfatul meu. Curăţiţivă sufletul vostru de simţământul mâniei, al amărăciunii, al răutăţii, de pripire, din cari se nasc apoi vorbele de înjurătură, fiindcă cuvintele sunt numai haina

celor ce ies din suflet; sau precum zice evang. Mateiu: «*iară cele ce ies din gură, ies din inimă, că din inimă ies gândurile cele rele*»... (XV. 19) exprimate în vorbe de sudalmă, cari spurcă pe om. Fiind la suflet curaţi, vor fi curate şi cuviincioase şi vorbele folosite. Urmaţi sfatul sf. apostol Pavel, care ne zice: «*Iară acuma lăpădaţi-vă de toate acestea: de mânie, de aprindere, de răutate, de sudalmă, de cuvintele de ruşine din gurile voastre.*» (Coloseni III 8). Căci după zisa înţelept. Solomon «*Celce-şi grijeşte gura sa, îşi grijeşte sufletul; iară cine-i nesocotit la vorbă, îşi va câştiga şieşi rele*» (Prov. XIII 3).

Poporul *Izrailtean*, cel vechiu iubiţi Creştini, care nu era creştin ca noi, decât credea şi el în un singur Dumnezeu, pe care-l numia Iehova, era atât de religios, atât de pătruns de dragostea cătră acest Dumnezeu, încât nu îndrăznea nici a rostì numele lui. Chiar legiuitorul lor Moisă a dispus: *carele va numì numele Domnului, cu moarte să se omoare.* (III. Moisă XXIV 14). Buzele lor le ţineau aşa de păcătoase şi de spurcate, încât nu era iertat să treacă printre ele numele prea bunului Dumnezeu, ca să nu se profaneze şi necinstească prin aceasta.

Iară noi, care ne numim creştini, să fim mai răi decât aceia, să pomenim numele Domnului nunumai când ne rugăm lui şi când îl preamărim, ci să îl chiar înjurăm, să-l necinstim, să-l mânjim? Dapoi mai suntem noi atunci vrednici de numirea de creştini? De sigur că nu! Psalmistul David zice: «*De ar ocărî pe Dumnezeu vrăjmaşii lui, iar răbda pe dânşii*» (55, 12), căci aceia nu ştiu ce fac. Pe noi creştinii însă, pe cari ni-a răscumpărat ducându-ne din întunerec la lumina cea adevărată, nu ne poate ierta, căci chiar şi o fiară sălbatică o poţi îmblânzì prin o facere de bine; deci numai omul să fie mai rău faţă de binefăcătorul său?

Iată, iubiţilor Creştini, pentruce eu, ca unul carele doresc din inimă binele şi înălţarea poporului român, Vă rog «*să numai luaţi numele Domnului îndeşert*», să stârpiţi din sufletul vostru buruiana sudalmelor, înjurăturilor, blăstămurilor, pentrucă naveţi din ea nici un folos, ci din contră pierirea sufletului zace în ele.

Sfântul Ioan Gură de aur ne spune în o cuvântare a sa: «*Celce aruncă cu pietrii spre ceriu nunumai nu vatămă, dar nici barem nu atinge vre-un corp ceresc cu piatra sa; ci din contră aceea piatră cade îndărăpt pe capul celuice o aruncă; aşa nici sudalma nu ajunge la fiinţa din ceriu, contra căreia e îndreptată, ci hotărît cade în capul înjurătorului şi pe acela îl sparge*». (Hom. 3. de nat. Domini).

Gândindu-mă la înjurături, sudalme şi la toate vorbele slabe şi spurcate, Vă zic deci şi eu la sfârşitul cuvântărei mele, precum a zis odinioară psalmistul David poporului său: «*Pune Doamne pază gurei mele şi uşă de îngrădire împrejurul buzelor mele* (Ps. 141 3); căci «*Celce-şi grijeşte gura şi limba, îşi scuteşte sufletul său de strâmtorări.* (Prov. XXI—23): totdeauna acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

CUVÂNT

rostit la introducerea sa de preot în Șeica-mare de *P. Morușca.*

Nespusă bucurie svâcnește în sufletul meu în aceste clipe înnălțătoare, când prin ajutorul lui Dumnezeu și din bunăvoința și încrederea oamenilor, mi-am ajuns ținta spre care mult m'am străduit. Neputincioasă este limba a tâlcuì în cuvinte fericirea ce simt azi, când în puterea ce mi-s'a dat prin punerea mânilor arhiereului și prin rostul părintelui protopop, mă văd ridicat la cinstea de conducător din condus, la treapta (rangul) de propoveduitor din ascultător, precum odinioară în Dumineca Tomii, Isus schimbă pe învățăceii săi în învățători, cari de-acum vor aveà să-i ia locul de propoveduitori ai învățăturei Sale.

Dar alături de această bucurie senină și fericire mângăitoare nu întârzie a se înfiripa în sufletul meu în aceiaș vreme temerea firească și sfiala adâncă, dacă sunt vrednic a îmbrăca această strălucitoare haină sfântă, și dacă voiu fi în stare a purta cu vrednicie și dreaptă cuviință slujba pe cât de măreață pe atât de grea și răspunzătoare a preotului. Gândindu-mă însă mai bine, pentru a biruì această frică și îndoială, găsesc armă puternică în însuși votul D-Voastre, prin care cu atâta dragoste și alipire m'ați găsit (proclamat) pe mine de cel mai vrednic dintre mulțimea de candidați, cari vi-s'au înfățișat spre a vă cere încrederea. Razim puternic îmi este, pentru a învinge în această lupă cu mine însu-mi puterea cu care m'a investit căpetenia bisericii noastre, Înalt preasfințitul nostru Arhiepiscop și Mitropolit Ioan, care sfințindu-mă întru preot, m'a găsit vrednic a îmbrăca jugul cel greu, dar ales al Mântuitorului nostru Isus Hristos.

Slăbiciunea și neputința mea o razim cu încredere și bună nădejde, mai ales în darul și ajutorul lui Dumnezeu prin care azi sunt ceeace sunt (Pavel) și care dacă nu ne lipsește toate ne sunt cu putință. Lui, Domnului Puterilor, mă cuceresc și fierbinte rugă de mulțămire îi înalț, că s'a îndurat spre smeritul său rob a-l ridica la această treaptă; Lui slujind îl voiu ruga neîncetat să nu ne lipsească de povața Sa, de darul și ajutorul Său, să reverse din mână îmbelșugată binecuvântarea Sa preste toate lucrările mele, pe cari le voiu încerca spre a Lui mărire, spre a bisericii sporire și spre a oamenilor bunăstare și fericire. «Trimite Doamne înțelepciunea Ta din scaunul măririi Tale, ca să fie cu mine și cu mine să lucreze spre a ștì ce-ți este ție plăcut în fiecare ceas» (Solomon).

Slăbiciunii tinereților mele și lipsei mele de experiență va ajuta de bună seamă *încrederea neșovăielnică* și *nefățarnică dintre preot și popor,* încrederea dintre noi înșine, care s'a arătat lămurit până acum prin faptul că mie mi-ați încrezut la alegere îngrijirea și cultivarea nădejdilor de mai bine, iar eu am tresărit de bucurie când am primit votul D-Voastre, dovedind prin aceasta deplina mea încredere în cei cari m'ați ales pe mine mire al văduvitei D-Voastre biserici. Această încredere dintre olaltă în

puterea căreia stăm azi față în față, deacum trebue să fie legătura puternică, tot mai strânsă, care să frângă orice zid de despărțire s'ar încerca de mâni dușmănoase a se ridica spre stricarea noastră, — să sporească tot mai mult căldura apropierii firești dintre părinte și fiii săi sufletești.

Deasemenea nădăjduiesc a găsì în clipe de îndoială și în împrejurări grele un cald sprijinitor și îndrumător priceput în *povața mai marilor mei bisericești*, a căror bunăvoință nu a întârziat a se arăta (manifesta) prin aprobarea fără amânare a alegerii săvârșite spre adânca mea mulțămire și spre mângăierea D-Voastre. Mulțămesc părintelui protopop, că cu dragoste a povățuit pașii mei și până acì și cu stăruință neînfrântă a ostenit pentru mine și fiii săi credincioși, și mă rog să tălmăcească mai marilor noștri bisericești, al căror trimis este, pe lângă adânca mulțămită, pe care le-o datoresc, că voiu stăruì a cultiva și pe mai departe neclătita supunere fiiască, și voiu da întotdeauna ascultare nešovăitoare poruncilor și rânduelilor mie încredințate spre îndeplinire. Mulțămesc părintelui administrator, care n'a pregetat a-și lăsa ale sale și a alerga și la credincioșii acestei biserici, pentru a le împărtășì mângăiere și hrană sufletească, iar pe mine cu drag m'a întrodus în daraverile slujbei mele. Îi rog apoi cu stăruință, ca nici pe mai departe să nu mă lipsească de sprijinul prețios și de povața lor înțeleaptă, atât de trebuitoare omului tinăr, care apucă cărarea necunoscută a unei noue vieți. — Mulțămesc tuturor oaspeților, cari au ținut ca prin înfățișarea (prezența) lor să mărească sărbătoarea de curată bucurie a sufletului meu.

Iar acum mă întorc iarăș către voi iubiților, cari de acum sunteți fiii mei sufletești, cu cari împreună voi să-mi trăiesc traiul, făcându-mă părtaș cu adevărat bucuriei și fericirii, ce vă înseninează și înveselește sufletul; — dar în aceiaș vreme voiu purta împreună cu voi și jugul greu al nevoilor și năcazurilor ce ne muncesc zilele vieții noastre, căutând a scărița amarul lor și a vi-l face tot mai ușor de purtat.

Viu la voi, nu ca unul, ce voi să am stăpânire, ori setos de putere și bogăție, nu, ci viu ca împreună ajutător al bucuriei și fericirei voastre (II Cor. 1, 24). Nu aduc cu mine nici averi nici faimă, dar vă aduc o inimă curată și largă, cuprinzătoare și înțelegătoare; vă aduc lumina minții mele, câștigată prin stăruință, pe care silimă-voi și de-acum a o sporì, pentruca cu ajutorul ei să pot lumina cărarea Voastră, să pot povățuì pe fiecare în daraverile sale când va cerca sfatul meu.

Știu însumi, că nu se cuvine a spune numai vorbe frumoase acelora, cari te ascultă, ci mai vârtos este de datorință a lucra pentru binele lor, deci nu voi căuta nici eu a Vă vorbì în cuvinte strălucitoare și poate mișcătoare despre viitorul necunoscut, nu vă voi face făgăduieli, — ar fi poate aceasta o nesocotință, — ci las ca aceia cari va-ți pus încrederea în mine, cari azi mă ascultați, — mâne să puteți judeca din fapte dacă am fost vrednic de încrederea Voastră. Dar fiindcă cuvântul este undița cu care se vânează oamenii, cuvântul, vorba, este mijlocul care apropie pe om de om, îngă-

puiţi-mi ca acum dela început să vă tălmăcesc, — fie şi numai în cuvinte, — cum înţeleg eu *rostul preotului, ca slujitor al altarului Domnului şi în aceiaş vreme ca slujitor şi la altarul neamului,* pentruca dela început să ne cunoaştem şi cunoscându-ne să ne putem apropia unii de alţii cu inima deschisă, cu suflete curate, fără gânduri ascunse şi răutăcioase.

*

Mântuitorul nostru Isus Hristos în vremea cât a petrecut pe pământ între noi oamenii, prin învăţătura Sa prinsă în nenumărate pilde şi asemănări, a răspândit din belşug adevărata cunoştinţă a Dumnezeului adevărat, a arătat lămurit legătura firească, ce trebue să unească pe om cu Ziditorul său şi a deosebit luminos calea ce duce la împărăţia Lui vecinică; dar, de altă parte a cunoscut şi slaba fire omenească, neînţelegătoare şi atât de plecată spre cădere, şi nu ne-a lipsit de povaţa Sa nici atunci, — când împlinindu-şi chemarea (misiunea) pe pământ, s'a întors la Tatăl ceresc. El a lăsat în mijlocul nostru aşezământul sfânt, biserica, care închipueşte petrecerea lui Dumnezeu între oameni, şi în care şi-a depus spre vecinică păstrare şi răspândire învăţătura Sa. Biserica ne-a lăsat-o El, ca o mamă dulce, care să sporească şi întărească legătura dintre om şi Dumnezeu, prin care — cum zice Ap. Pavel — şi unii şi alţii avem apropiere într'un Duh cătră Tatăl», — ei i-a dat darul şi puterea să păzească şi umbrească sub aripile sale mântuitoare întreg cuprinsul vieţii noastre pământeşti, să povăţuiască paşii traiului nostru pe cărarea cea dreaptă, prielnică mântuirii sufleteşti. — Dar noi ştim, că zidurile ei sunt răci, poruncile ei ascunse, graiurile ei — cărţile sfinte — sunt mute... prin cine dar grăieşte biserica lui Dumnezeu spre mărire şi oamenilor spre mântuire?! Răspunsul ni-l'a dat tot Mântuitorul nostru când a grăit aleşilor săi apostoli şi prin ei tuturor urmaşilor, cari vor cultiva via Domnului ca la vreme să dea rodurile sale: (Mateiu 28, 41): .... şi «Mergând învăţaţi toate neamurile, botezându-i pe ei... şi povăţuindu-i să păzească toate câte v'am poruncit vouă». — Iată pe scurt întreg cuprinsul sarcinei primite de apostoli şi prin ei de urmaşii lor de preoţi: a sluji lui Dumnezeu cu credinţă a învăţa pe oameni cu iubire, a săvârşi tainele cu nădejde în mântuire şi a păstra aşezământul legii spre povăţuire.

In întâiul rând preotul e slujitorul lui Dumnezeu, îngrijitorul şi îndeplinitorul cultului divin, a slujbelor Dumnezeieşti, în cari se întrupează în semne văzute simţemintele noastre lăuntrice, cari s'au înfiripat şi întărit în sufletul nostru prin învăţătura pe care o am primit, şi prin credinţa, ce avem în adevăratul Dumnezeu, căruia îi aducem închinarea noastră. E drept Mântuitorul a îngăduit închinarea cu Duhul şi cu adevărul ori-cui şi ori-unde (Isus şi Samarineanca) dar totuş şi-a ales anume locuri: bisericile, şi anume slujitori, — mijlocitori între oameni şi Dumnezeu, preoţii. Preotul îndeplineşte la altarul Domnului jertfa cea fără prihană în sfânta liturgie şi în aceiaş vreme se *roagă,* cu smerenie şi inimă frântă, vorbeşte cu Dumnezeu pentru sine şi în numele poporului, înălţându-se, în acele

clipe cu tot gândul şi întreg sufletul său de pe pământ la ceriu, unde cucernic plecându-se înaintea scaunului măririi neperitoare, să câştige mila şi harul Domnului peste mulţimea, ce prin glasul lui se ruga cu osârdie.

De aici apoi, din izvorul nesăcat al înţelepciunii adăpându-se să vorbească oamenilor vestind cuvântul lui adevărului şi pogorând de acolo poruncile vecinice alui D-zeu, pe urmele cărora se revarsă asupra noastră belşugul de bunătăţi neperitoare.

«Buzele preotului vor păzì ştiinţa, şi legea vor cerca din rostul lui zice prorocul (Malahia 27) prin ce se arată datorinţa atât de însemnată a preotului de a propoveduì învăţăturile D-lui nostru Isus Hristos, învăţătura mânturii cuprinsă în sf. Evangelie. Evangelia e cuvântul Domnului prin care Mântuitorul a grăit neamurilor pământului, pentru a îmblânzì firea lor aspră, a luminà, întărì şi înălţa sufletul lor afundat în împărăţia necunoştinţei, şi pentru a-i mângăia pe cei îndoielnici în putinţa mântuirii; în aceiaş vreme cuvântul lui a răsunat pentru a înfiripa în suflete credinţa dreaptă, iubirea curată şi nădejdea trainică. Prin acest cuvânt ce niciodată nu va trece, preotul va răscolì sufletul omului, a oamenilor îl va cerne şi va smulge din el buruiana veninoasă îngrijind sămânţa curată.

Prin cuvântul izvorît din o adâncă convingere şi din un cald îndemn va căuta să sădească în suflete cunoştinţa adevărului, desăvârşita cunoştinţă a lui D-zeu şi voinţei lui, va arăta siguranţa vieţii de veci, pe care am dobândit-o prin patima şi învierea Domnului, va scoate la iveală dreapta răsplătire a faptelor bune însoţite de credinţă şi nădejde şi — în lumina acestora şi sub îndemnul lor va căuta să întoarcă pe toţi la o vieaţă curată şi morală; stârpind relele năravuri încuibate în vieaţă, va căuta să le înlocuiască cu moravuri sănătoase, vrednice de fiinţa omenească. Azi însă când «curăţenia moravurilor» vechi şi bune, e tulburată de vântul aspru şi potrivnic al atâtor învăţături deşarte ce se aud pela colţul uliţelor, păstrarea lor pentru viitor în frumseţea lor de odinioară şi înfruntarea propoveduirilor mincinoase, ce uşor se pot furişa în suflete lesne crezătoare şi naive, cu greu se mai poate face prin «cetanii», din cărţile sfinte, noutate pentru însuş cetitorul, ci se cere înfăţişarea prin cuvânt lămurit, a învăţăturilor drepte din adevărurile curatei credinţe, învăţături prielnice mântuirii sufleteşti şi sănătoase îndrumătoare pentru vieaţă, cari însă nu vor avea tăria sdrobitoare pentru rătăcirile primejdioase deoparte şi de alta înălţătoare (edificătoare) pentru adevărata vieaţă, dacă nu vor izvorî din convingerea adânc înrădăcinată în sufletul propoveduitorului, pe urma unui studiu temeinic.

Deci când din îndemnul convingerii drepte a sufletului meu voi stăruì cu vreme şi fără vreme, după vorba Apostolului asupra curăţirei neghinei din holdă, nimeni să nu se supere, dacă după cuvântul aceluiaş Apostol (II Timotei) voi mustra, chiar certa şi îndemna cu orice îndelungă răbdare; nimeni să nu se aprindă de patimă dacă voi sbiciuì aspru uneori patimile, ca să curm răul dela început, să nu se lăţească, — căci martor

am pe viul D-zeu că voi face-o cu dragostea largă, ce cuprinde şi îmbrăţişează pe toţi de-opotrivă. Adevărul şi dreptatea îmi vor fi armele tari, cu cari voi lupta cu încredere şi îndrăzneală împotriva nedreptăţii, a minciunei, a silei... şi atâtor păcate vrăşmaşe mântuirii sufletului, ca şi traiului nostru tihnit. Voi lupta fără preget meşteşugirilor şi isprăvurilor duhurilor rele, căutând a vă ferì de învăţătura falşă a apostolilor mincinoşi, pe cari apostolul (Pavel) îi numeşte «urîţi şi necredincioşi şi spre tot lucrul bun netrebnici», când aceştia ar încerca să întoarcă spre rău firea oamenilor buni.

Cuvântul Evangeliei, a cărţilor cuprinzătoare de legea şi poruncile Domnului, îmi va fi armă nebiruită şi totodată izbăvitoare, căci prin înţelegerea şi pătrunderea acestui cuvânt popoare s'au înălţat la mărire, şi când dispreţuindu-l şi nebăgându-l în seamă s'au lăpădat de el cu iuţala fulgerului s'au pogorît în noianul uitării.

Deodată cu porunca de a fi învăţătorii lumii preoţii prin apostoli au primit şi sarcina de a fi săvârşitorii şi îngrijitori ai tainelor lui Dumnezeu (I. Cor. 4. 1.) spre mântuire. «Mergând învăţati toate neamurile — *botezându-i* a zis Hristos şi a mai adaos; «celce va crede şi se va boteza se va mântuì, iară celace nu va crede se va osândì». Preotul deci îmbrăcat şi cu puterea legării şi a deslegării (Matei 18. 18) este întocmitorul şi săvârşitorul tainelor legii, îngăduite şi parte aşezate de însuş Mântuitorul, ca în toată vremea să fie rîuri de apă vie şi de vieaţă făcătoare, cari adapă întreagă vieaţa omului, din clipa când spălându-se prin botez de necurăţia păcatului strămoşesc, se înşiră în rândul turmei lui Hristos, în rândul acelora ce-şi trăiesc vieaţa spre mântuire până în clipa când prin chiemarea Domnului se despart de legăturile lumei acesteia spre a întra în vieaţa de veci.

Prin puterea tainelor, săvârşite de preot cu convingere şi primite de credincioşi cu deplină încredere, se pogoară preste noi mila şi harul de cari nu ne putem lipsì (indispensabile) pentru a ne mântuì. Tocmai de aceea nu înţeleg a fi săvârşitorul tainelor în neştire, ci silind voi a vă lămurì pedeplin asupra rostului lor, tâlcuindu-vă însemnătatea acestui aşezământ nebiruit, după învăţătura bisericii şi în lumina revărsată de sfinţii părinţi; iară voi iubiţilor, aveţi datorinţa a crede fără îndoieli în puterea lor mântuitoare, căci numai «celce crede se va mântuì, iară celce nu va crede se va osândì».

Însuşire de căpetenie a preotului e, să fie păstor cu adevărat turmei sale şi adevărat părinte sufletesc fiilor săi.

Nu păstor tocmit în plată voiu să fiu socotit, a cărui strădie e numai să smulgă şi să tundă turma, să stoarcă cât mai mult şi cu chimirul plin să plece în grabă, nu aşa, ci voiu să fiu «păstorul cel bun, care vieaţa îşi pune pentru oile sale», care înaintea lor merge şi oile îi urmează pentrucă cunosc glasul lui şi ştiu că adevărată păşune vor afla. Voi avea glas de chiemare pentru toţi ceice vor să-l asculte şi pentru ceice nu sunt în staulul acesta, ci rătăcesc risipiţi, dar mai vârtos voi îngrijì ca

turma mie încredinţată să nu se piardă, să nu se risipească, nimeni să nu o răpească din mâna mea, căci numai păstorul cel tocmit, care nu este adevărat păstor priveşte lupul venind şi lasă oile şi fuge şi lupul le răpeşte şi împrăştie oile». Pe când cel adevărat cu stăruinţă însoţită de dragoste şi bunătate, aleargă după oaia perdută, o ridică pe umerii săi şi o aduce turmei fără să cruţă osteneală (Ion c. 10.)

Precum păstorul e răspunzător stăpânului său despre oile pierdute ori îmbolnăvite din vina sa, întocmai păstorul de suflete e răspunzător şi înaintea oamenilor, dar mai ales înaintea lui Dumnezeu despre rătăcirea turmei lui încredinţate. Cunosc greaua răspundere ce se rosteşte prin sguduitoarele cuvinte puse în gura prorocului: «Sângele lui a celui pierdut, din mânile tale îl voiu cere» (Iezechil 3. 18).

Nu mai puţin voiu să fiu socotit adevărat părinte sufletesc, care nu-şi pregetă nici ziua nici noaptea a alerga şi a împărtăşi hrana sufletească fiilor săi. Văd curat înaintea ochilor mei sufleteşti icoána luminoasă a adevăratului părinte, care caută cu zor mângăierea mamei întristată şi gârbovită sub povara năcazului ce a întimpinat, uşurează după putinţă greutăţile ce apasă zilele bunului creştin, cercetându-l cu povaţa sa în urma căreia să încunjure de acum primejdiile şi nenorocirile ce l-ar mai amenința, să sileşte a îmbuna şi domolì lacrămile ferbinţi ale orfanilor şi nu alungă nemângăiat pe săracul ce-i bate la uşă. Ajută şi ridică pe cel căzut în desnădejde, întăreşte spre îndreptare, pe ceice se pocăiesc iertându-le lor ca şi în cer să fie iertaţi, şi leac vindecător va căuta să toarne în totdeauna preste ranele celor năcăjiţi şi asupriţi: Pe cei bolnavi prin puterea de minuni făcătoare a rugăciunii îi vindecă căci rugăciunea dreptului mult poate şi Dumnezeu ascultă ruga preotului cucernic, când e rostită cu tăria neclătită a credinţii.

Credinţa curată, adânc săpată în sufletul meu î-mi va da şi mie puterile de lipsă pentru a purta cu uşurinţă toate ostenelele slujbei mele, îmi va da tăria şi înţelegerea pătrunzătoare pentru a putea judeca fără părtinire şi fără greşală în neînţelegerile ivite între fiii bisericei mele, măsurând întotdeauna cu cumpăna dreptăţii şi rostind numai adevărul.

Alături de grija pentru popor nu-mi va lipsì nici grija pentru biserică, sfânta îndreptătoare a vieţii noastre. Priveghia-voi ca învăţătura şi propoveduirea ei, trup să se facă în vieaţa credincioşilor mei, ca tot mai mult să se înalţe faţa (nivoul) moralităţii publice şi mereu să scadă, să piară în urmă umbra păcătoasă, ce acopere vieaţa unora. Iar de altă parte păzì-voiu cu ochiu neadormit ca nu cumva duşmani neştiuţi, ori prietini mincinoşi să caute a surpa vaza şi autoritatea ei. Ţinea-voiu cu tărie neînfrântă la datinele sănătoase, la întregul aşezământ al sf. biserici. Păstra-voiu cu sfinţenie neatinsă învăţătura ei mântuitoare şi curată credinţa ei adevărată; nu voi îngăduì nerăsplătit lovitura (atacul) ce s'ar încerca împotriva lor. Nu eu voiu atăca, dar lovit nu-mi voiu pleca capul, nu mă voiu umilì, ci mă voiu apăra cu sabia duhului care este cuvântul lui Dumnezeu sdrobitor,

fără slăbiciune (laşitate) şi fără temere, însă nici prea aspru, ori pornit spre răsbunare.

Dar, — preotul nu e numai slujitor în şi pentru biserică, nu e numai îndeplinitorul slujbelor trebuitoare sufletului creştinesc, mai ales la noi Românii, el nu se poate mărginì la săvârşirea agendelor oficioase, nu poate rămânea numai la împlinirea îndatoririlor de formă, ci mai vârtos trebue să fie un izvor nesecat de lumină şi vieaţă pentru poporul său şi *ca neam* nu numai ca creştin. Indeosebi în această vreme de premenire continuă, când e cea mai mare lipsă poate de înrâurire binefăcătoare asupra vieţii neamului nostru, el, preotul e chemat să lumineze sufletele, să închege rândurile, să sprijinească avântul pornirilor bune şi să îndrume pe cărări prielnice întărirea noastră.

Precum e slujitor fără prihană la altarul Domnului, întocmai trebue să fie slujitorul hotărît, uneori îndrăzneţ şi totdeauna gata de jertfă la altarul neamului său.

Dascăl al poporului trebue să fie fiecare preot, cu dorul larg de a lupta şi a preface, de a plămădì suflete noi şi a premenì cele învechite înfiripând clipă cu clipă conştiinţi drepte şi sănătoase şi formând din oamenii săi neîndoielnice valori morale, adevăraţi «oameni de omenie».

Din nenorocul nostru şi din voia vremilor maştere, o parte din fiii neamului nostru n'au avut norocul ca prin şcoală să-şi înmulţească talantul (Mateiu 25, 15) dobândit, ori chiar dacă unii în anii pruneiei fragede au putut pătrunde meşteşugul slovei tainice şi şi-au câştigat iscusinţa de a ispitì scripturile, nevoia vremilor de mai târziu nu le-a mai îngăduit să-şi premenească, să-şi înoiască şi sporească puţinul agonisit, şi acum au uitat ca şi celce nu a cunoscut şcoala. Pentru aceştia şi pentru toţi râvnitorii de lumină şi învăţătură, biserica şi podmolul popii este şcoala, — şi el dascăl.

A lui e datorinţa a aprinde în satele noastre făclia luminii, ce abia pâlpăia, el să aţâţe lupta aprigă în lumină şi întunerec, între vieaţa adevărată şi moarte fără vreme, purtând însuş mai apoi cu vrednicie steagul în focul luptei, aşa, ca lumina să birue şi vieaţa să strălucească de-asupra mormântului morţii.

Ca propoveduitor al luminei, voiu găsì cel mai bun sprijin întru destrămarea întunerecului în însaş puterea luminei răspândite, care va mărturisì de mine dându-mi desăvârşita răsplată. Se întâmplă ca în focul luptei aprinse întru (reformarea) luminarea minţii şi nobilitarea inimei, luptătorul vrednic după o jertfă prea grea trupească şi sufletească slăbeşte, şovăie, se mistue clipă cu clipă şi istovit trupeşte, nici sufletul nu-i mai poate da tărie, — el piere, dar — pierirea lui aduce izbândă măreaţă pentru cei rămaşi în urmă, lasă după sine nepreţuita amintire a neuitării, a nemuririi. Aşa s'a mistuit prea de grab părintele Ciorugă, fie iertat, pentrucă a fost lumina care să trece luminând altora. Ingăduiţi-mi ca să pun pe mormântul lui cunună neveştejită, împletită din florile vesele

ale amintirii şi pomenirii cu laudă, ce trece din gură în gură printre fiii săi sufleteşti de odinioară. Nu voiu uita cuvântul de fericită odihnă peste mormântul încă proaspăt a înaintaşului meu Avram, pe care moartea l-a răpit prea de grabă, decât să se fi putut arăta vrednic de încrederea D-voastre si de slujba înaltă de a fi păstor de suflete.

Luptătorul harnic şi neşovăitor murind chiar grabnic lovit de mâna sorţii, trăieşte însă viu şi vecinic în pomenirea celor rămaşi, pe când celce se cruţă pe sine, căutând numai câştig din slujba sa, când moare, e mort pentru totdeauna şi pentru toată lumea. In pomenirea cu laudă de urmaşi zace cea mai desăvârşită răsplată a ostenelelor şi străduinţelor şi tot în aceasta găsesc de altă parte îndemnul cald pentru stăruinţă neînfrântă şi chiar jertfirea de sine întru binele şi fericirea mulţimei, — a neamului.

Ca purtătorul (reprezentantul) luminii nu va putea preotul să nu preţuească, să nu păzească cu ochiu neadormit şcoala, unde să aţâţe întâile scântei de lumină, nu poate să nu o ocrotească ca pe fiica dulce a bisericii, apărându-o cu îndrăzneala şi cu curajul, cu care i-se aruncă atacurile de după fiecare tufiş, folosindu-se de armele binechibzuite, cu cari poate păzì loviturile îndreptate împotriva fiinţii aceleia, făcându-le neputincioase.

Şi de aici apoi va fi cel dintâiu, care se va străduì după toată puterea sufletului său, a hrănì şi sporì mereu dragostea către limba dulce românească, a mărì pe zi ce merge credinţa din trecut şi încrederea în trăinicia poporului nostru; va cultiva cu vrednicie comoara scumpă lăsată de strămoşi moştenire curată; va îngrijì neştirbite datinele bune şi obiceiurile firei noastre neatinse de vânturile primejdioase a zilelor de azi, şi în aceiaş vreme va înălţa sus dragostea şi alipirea către vatra părintească, către pământul, care a alintat în faşă începutul neamului, pe care de atâteaori l-am udat cu sânge şi pe care azi îl muncim în sudori grele ca să ne hrănească şi cu acelaş zel va cultiva dragostea către ţara, care a adăpostit traiul strămoşilor şi ocroteşte vieaţa noastră în zilelele de acum.

Precum înlăuntru, în vieaţa sa privată şi în mijlocul alor săi, totasemenea în afară în vieaţa publică, în daraverile (raportul) cu diregătoriile publice, preotul trebue să fie reprezentantul vrednic al bisericii sale şi îngrijitorul şi ocrotitorul cinstit al intereselor poporului său.

*

Aşa înţăleg rostul preotului, conştiu de chiemarea sa, care nu îngădue să prindă putere patimi asupra lui, care nu lasă să se încuibe în inima sa interese materiale josnice, în a cărui suflet este adânc înrădăcinată legea creştinească şi dragostea de neam, din cari porneşte tot ce spune şi tot ce face.

Cu mreaja cuvântului respicat şi cu undiţa purtării lui, a faptelor sale, potrivite învăţăturei lăţite, pe cari văzându-le oamenii, şi în lumina cărora umblând şi ei să preamărească pe Tatăl din cer (Mat. 5, 16.); preotul, vânător de oameni (Mat. 4, 19) «pătruns de credinţa religioasă cu toată comoara

adevărurilor ei», şi de altă parte «ascultând îndemnul unei tradiţii de veacuri şi dându-şi seamă de poruncile vremilor nouă», va putea săvârşì cu vrednicie creşterea poporului nostru prea rămas în urma vecinilor săi, va putea mişca mulţimea din împărăţia întunerecului şi a decadinţei spre lumina cunoştinţei şi a îndreptării, şi bine chibzuind, va putea îndupleca chiar pornirea pătimaşă a vrăşmaşului, ce stă în calea mersului nostru înainte.

Buna noastră sporire însă ca şi bunul mers atârnă dela hărnicia, străduinţa şi cuminţănia noastră a tuturora; din credinţa, puterea şi voinţa ce vom şti dovedì unul fiecarele în lupta vieţii, va ţîşnì înbunătăţirea traiului nostru, va răsărì mulţămirea şi fericirea atât în această vieaţă ca şi în cea viitoare.

Insufleţiţi de credinţa neşovăelnică în măreţia şi vecinicia învăţăturilor mari şi adevărurilor Dumnezeieşti neperitoare, încurajaţi, sprijiniţi de tăria în veci nebiruită a bisericii noastre dreptcredincioase şi încălziţi de credinţa neclătită în puterea de vieaţă a neamului nostru, vom putea muncì cu încredere şi bună nădejde la ridicarea vazei (prestigiului) şi tăriei maicii noastre biserici, iar de altă parte vom lucra cu bună izbândă la înălţarea bunăstării noastre pe toate căile de desvoltare şi toate terenele de vieaţă.

Pentru izbânda norocoasă a gândurilor senine şi idealelor sănătoase de cari sânt călăuzit, vă cer de nou, cu multă stăruinţă conlucrarea şi sprijinul neşovăielnic al D-voastre al tuturora, tineri şi bătrâni, bogaţi şi săraci, bărbaţi şi femei, şi când mână în mână, strâns legaţi prin dragoste nefăţărită vom muncì, se va sălăşluì în mijlocul nostru — pacea.

MIŞCAREA LITERARĂ.

Sofronie Arhiereu Craiovanu: «*Vieaţa Sf. Ecaterina*» şi «*Sf. întâiul Mucenic şi Arhidiacon Stefan*», Bucureşti, 1908, preţul 50 bani, pagini 56.

Broşura aceasta, prelucrată cu îngrijire după sf. Părinţi şi relatările istoricilor, cuprinde mai mult decât vieaţa acestor doi mucenici. Din gruparea potrivită a momentelor mai însemnate ale vieţii, precum şi a tradiţiilor şi a legendelor ce s'au format în jurul acestor persoane, se desface un clar şi fidel tablou al sbuciumului şi luptei sufletului asupra celor doauă concepţii despre lume şi vieaţă din primele doauă decenii a celui de al patrulea veac.

Ecaterina, fică de rege, dotată cu toate graţiile pământeşti şi «cu străşnicie îndeletnicită în înţelepciune» percurge toată filozofia veche, sufletul său însă nu află linişte, până când nu i-se împărtăşeşte adevărul absolut — învăţătura lui Hristos —, pe care primindu-o, devine o aprigă propovăduitoare a evangeliei şi o protectoare a creştinilor săraci. Ea reprezintă sufletul creştinilor. Faţă în faţă cu acest suflet *nobil*, stă împăratul Maxim, suflet *înjosit* prin patimi şi neştire, reprezentantul păgânătăţii, care aprinde încă odată rugurile pe cari au să ardă creştinii în întreaga Africă, care prin torturi şi forţă crede a putea ţinea şi pe mai departe sufletele în vechile concepţii strâmte ce nu puteau aduce linişte.

Din toată lupta inegală dintre forţa brută şi cuvântul blând reese un adevăr: *Triumful dreptului sufletului de a tinde şi cunoaşte adevărul.* Su-

fletul e împins cu necezitate spre adevăr, înrolează în luptă sufletele din colibi şi palate şi-şi cere de-opotrivă drepturile. Meritul acesta îl are cărticica aceasta, de a ne prezenta lupta sufletească a două mari tabere de oameni şi nu a doauă persoane.

Toate aceste sunt expuse clar şi frumos, cetindu-le trăieşti cu adevărat acele timpuri, cari în formă analoagă se repetează vecinic. E un tablou a luptei sufletului din cele 3 veacuri prime această broşură, presărată cu legende. Broşura mai are meritul de a constata istoriceşte desvoltarea cultului acestor doauă persoane bis. în ambele două mari biserici: a răsăritului şi a apusului. O recomand cu toată căldura.

T. Cibian.

INFORMAŢIUNI.

Alegerea de patriarh sârbesc. Congresul bisericei gr. or. naţionale sârbeşti din statul ungar, a ales în 1 August patriarh nou în locul decedatului *George Brancovici,* trecut la cele eterne înainte cu un an. Majoritatea voturilor a întrunit-o episcopul *Smejanovici* din Vârşeţ, pe lângă care s'au grupat Sârbii din Ungaria, pe când cei din Croaţia şi Slavonia şi-au dat voturile pentru episcopul *Nicolici* din Pacraţ. Primul a întrunit 40 de voturi, cel din urmă 30, deci episcopul *Smejanovici* a fost proclamat patriarh ales al bisericei naţionale gr. or. sârbeşti din statul ungar. Inaintate fiind actele electorale guvernului, pentruca să facă propunere Majestăţii Sale cu privire la confirmarea alegerii decurse în perfectă ordine şi în fiinţa de faţă a comisarului regesc, — care a fost însuş ministrul ungar de justiţie, *Dr. Günther Antal,* — guvernul s'a aflat îndemnat a nu propune Coroanei confirmarea, şi în consecinţă episcopul *Smejanovici* nu a fost întărit în demnitatea de patriarh sârbesc, ci s'a ordonat alegere nouă, care s'a efectuit Sâmbătă în 6/19 l. c. cu excluderea episcopului *Smejanovici* din candidare.

Coroana are dreptul de a întări, ori a nu întări pe cel ales, fie de patriarh, fie de episcop al bisericei sârbeşti, precum are acest drept şi cu privire la celelalte biserici din ţară. Şi dreptul acesta şi l-a exerciat Coroana totdeauna, conform cerinţelor mai înalte de stat, fără a da seamă nimănui, că de ce face aceeace face, şi de ce nu face altcum? De astădată Coroana a ţinut însă să-şi *motiveze* atitudinea şi să spună de ce nu a întărit alegerea episcopului *Smejanovici.* Din motivul, *că nu ştie ungureşte.*

E curioasă motivarea aceasta, pentru care fireşte, nu Coroana e responsabilă, ci guvernul responsabil al ţării, când avem în vedere, că alesul nu a ştiut ungureşte nici atuncea când a fost ales episcop al Vârşeţului, şi totuş a fost întărit, şi când luăm în considerare, că conform comunicărilor apărute în ziarele maghiare nu tocmai de mult, nici episcopul bisericei săseşti din Sibiiu nu ştie ungureşte, precum nu a ştiut nici antecesorul său, şi totuş a fost întărit. Şi se zice, că nici dintre ceialalţi episcopi sârbeşti nu ştie nime ungureşte, decât numai episcopul din Buda, *Lucian Bogdanovici.*

Faptul acesta ne explică, de ce s'a *motivat* respingerea confirmării episcopului Smejanovici în demnitatea de patriarh al bisericei sârbeşti? S'a

făcut lucrul pentru a se da congresului naţional sârbesc să înţeleagă, că numai candidatul guvernului, episcopul din Buda *Lucian Bogdanovici* e binevăzut şi numai el va fi întărit din partea Coroanei, deci congresul pe *acesta* să-l aleagă, căci oricine altul va fi ales, alegerea nu va fi confirmată, ci va fi respinsă ca a episcopului *Smejanovici*.

Se ştie adecă foarte bine, că episcopul *Bogdanovici* e candidatul guvernului, pentrucă guvernul l-a numit cu câteva luni mai nainte administrator al patriarhiei, în speranţa că-şi va crea partid, şi l-a numit consilier intim al Coroanei, pentruca să impună credincioşilor săi cu titlul de Excelenţă. Dar nici partid nu şi-a putut crea, şi nici titlul de Excelenţă nu a impus nimeni, pentrucă la alegerea din 1 August nou nu a primit nici un vot. Situaţia însă s'a schimbat. La a doua alegere, săvârşită în 6/19 Septemvrie, episcopul *Lucian Bogdanovici* a căpătat trei voturi, faţă de 40 ale episcopului *Sevici* din Neoplanta, şi 27 ale episcopului *Nicolici* din Pacraţ. Şi dupăce episcopul Sevici, care a întrunit majoritatea voturilor, a declarat că nu primeşte alegerea, la a treia alegere, ţinută Marţi în 9/22 Septemvrie, majoritatea voturilor a întrunit-o episcopul *Lucian Bogdanovici*, pentru care au votat 39 de deputaţi congresuali, iar pentru episcopul Nicolici 25. Primul a fost proclamat deci patriarh ales al bisericei naţionale sârbeşti şi va fi şi întărit din partea Coroanei.

Intrebarea e însă, că de ce voiă guvernul să forţeze alegerea episcopului *Bogdanovici* de patriarh, în contra voinţei credincioşilor bisericei gr.-ort. sârbeşti? Lucrul stă astfel, că între guvernul ungar şi Preasfinţia Sa, episcopul sârbesc *Bogdanovici* din Buda, s'a legat o înţelegere de mare însămnătate. Se ştie că este mare dorinţa, de a se înfiinţa în ţară o biserică gr.-ort. *maghiară*, cu limba ungurească ca limbă liturgică, pe seama credincioşilor, cari în cursul vremii s'au maghiarizat, uitându-şi limba strămoşască. Constituirea în biserică gr.-ort. maghiară nu e împedecată prin nici o împrejurare. Ea se poate face ori unde. Greutatea e însă, că pentru asemenea parohii gr.-ort. maghiare nu se capătă preoţi, fiindcă nici cei româneşti, nici cei sârbeşti, nu pot să slujască la altar, decât în limba lor naţională, în limba bisericei lor. Ar trebuì deci să fie instituiţi preoţi *maghiari* pe seama acestor comunităţi bisericeşti gr.-ort. maghiare. Dar cine să-i sfinţească? Un episcop gr.-ort. *maghiar!* Şi pe acesta iarăş cine să-l investeze cu darul arhieresc? P. S. Sa, episcopul din Buda, *Lucian Bogdanovici, în cazul că va ajunge patriarh sârbesc!* a luat angajament şi s'a obligat *să o facă aceasta.* Să sfinţască întru Arhiereu pe un om de încredere al guvernului, care apoi va fi încredinţat cu organizarea în ţara întreagă a bisericei gr. ort. maghiare. Episcopul ar fi în cele spirituale sufragan al patriarhului.

Viitorul va arăta, dacă întru adevăr cu acest preţ mare şi-a câştigat episcopul Bogdanovici demnitatea de patriarh al bisericei sale?!...

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice şi date tipiconale pe lunile August şi Septemvrie 1908.

3 August: Dumineca a 9-a după Rosalii, glas 8, voscr. a 9-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului din Octoih şi ale zilei mineale, după tipicul Octoihului.
La Liturgie: Cele obicinuite cu Apostolul şi Evangelia Duminecii, cu axionul „Cuvine-să cu adevărat"... şi cu Priceastna „Lăudaţi".

6 August: Schimbarea la faţă a Domnului şi Mântuitorului nostru Isus Hristos.
La Vecernie şi la Utrenie: Toate ale praznicului, cum se găsesc la ziua aceasta în Mineiu.
La Liturgie: Apostolul, Evangelia, Irmosul şi Priceastna, toate ale praznicului.

10 August: Dumineca a 10-a după Rosalii, glas 1-iu voscr. a 10-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului din Octoih şi ale zilei mineale, după tipicul Octoihului.
La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii, Axion: Irmosul praznicului şi Priceastna „Lăudaţi".

15 August: Adormirea Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu.
La Vecernie şi la Utrenie: Toate ale praznicului, cum se găsesc la Mineiu.
La Liturgie: Apostolul, Evangelia, Irmosul şi Priceastna, toate ale praznicului.

17 August: Dumineca a 11-a după Rosalii, glas 2, voscr. a 11-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului din Octoih şi ale zilei mineale, după tipicul Octoihului.
La Liturgie: Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci, Axion: Irmosul praznicului şi Priceastna „Lăudaţi".

24 August: Dumineca a 12-a după Rosalii, glas 3, voscr. 1-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului din Octoih şi ale zilei mineale, după tipicul Octoihului.
La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii, Axionul „Cuvine-să cu adevărat şi Priceastna „Lăudaţi".

29 August: Tăierea capului sfântului Ioan Botezătorului.
La Vecernie şi la Utrenie: Toate ale sărbătoarei, cum se găsesc şi se prescrie la Mineiu.
La Liturgie: Apostolul şi Evangelia sărbătorii, Axionul „Cuvine-să cu adevărat şi Priceastna sărbătorii.

31 August: Dumineca a 13-a după Rosalii, glas 4 voscr. a 2-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale Mineiului, după tipicul Octoihului.
La Liturgie: Cele obicinuite, Apostolul şi Evangelia Duminecii, Axionul „Cuvine-să cu adevărat" şi Priceastna „Lăudaţi".

7 Septemvrie: Dumineca înaintea Inălţării sfintei Cruci şi înainte prăznuirea Naşterii Maicei Domnului, glas 5, voscr. a 3-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului din Octoih şi ale zilei Mineale.
La Liturgie: Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci extraordinare şi cele obicinuite la Liturgie.

8 Septemvrie: Naşterea preasfintei Născătoarei de Dumnezeu, a Fecioarei Maria.
La Vecernie şi la Utrenie: Toate ale Praznicului, cum se găsesc la Mineiu.
La Liturgie: Apostolul, Evangelia, Irmosul şi Priceastna: toate ale Praznicului.

14 Septemvrie: Praznicul Inălţării sfintei Cruci.
La Vecernie şi la Utrenie: Toate ale Praznicului, căci acest praznic exclude Cântările Octoihului. Tipicul din Mineiu.
La Liturgie: Apostolul, Evangelia. Irmosul şi Priceastna, toate ale Praznicului.

21 Septemvrie: Duminecă după Inălţarea sfintei Cruci şi încheierea Praznicului; glas 7, voscr. a 5-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările glasului din Octoih şi ale Mineiului.
La Liturgie: Apostolul şi Evangelia acestei Dumineci extraordinare, Irmosul Praznicului şi Priceastna „Lăudaţi".

28 Septemvrie: Dumineca a 18-a după Rosalii, glas 8, voscr. a 6-a.
La Vecernie şi la Utrenie: Cântările Octoihului şi ale zilei mineale, după tipicul Octoihului.
La Liturgie: Apostolul şi Evangelia Duminecii acesteia, Axionul „Cuvine-să cu adevărat" şi „Priceastna „Lăudaţi".

Cantor.